

ΔΟΓΟΣ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΣ

εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου καθηγητοῦ.

Συγγεγραμμένον καὶ ἐκδοθὲν ἐν Αἰ. 858

Ὅθεν ἐκ τούτου σαφῶς συνάγεται ὅτι ἡ ἀρχαιολογία, ἐρευνῶσα τὰ φαινόμενα τοῦ πρακτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν ἐν τῇ σχέσει καὶ τῇ ἀλληλουχίᾳ αὐτῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐπιστήμης τῆς ἐρευνώσεως τὰ αὐτὰ φαινόμενα ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ. Ἡ ἐπιστήμη δ' αὕτη εἶναι ἡ κοινωνιολογία. Ἐπιστήμη ἀρτιπαγῆς, ἥτις καίτοι ἡ πρώτη ὑποτύπωσις αὐτῆς εὑρήται ἐν τοῖς Πολιτικοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους, εἶναι ὅμως δημιουργήμα τῶν νεωτέρων χρόνων, ἢ ἀκριβέστερον τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἀφ' ἧς οἱ οικονομολόγοι ἀνεκλήρουσαν τὴν ἀλήθειαν ὅτι καὶ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου διέπουν νόμοι τινές, ἐπίσης μόνιμοι καὶ ἀσάλευτοι ὅσον καὶ οἱ φυσικοὶ, δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἐπέθεσαν τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς κοινωνιολογίας. Τὴν ἀνκζήτησιν πάντων τῶν τοιούτων νόμων διὰ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῶν φαινομένων τοῦ πρακτικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ὥρισεν ὡς σκοπὸν τῆς νέας ἐπιστήμης, ἣν πρῶτος αὐτὸς ἐκάλεσε κοινωνιολογίαν (sociologie), τὰς αὐτὴν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ βηθίδι τῆς κλίμακος τῶν ἐπιστημῶν, ὃ γάλλος φιλόσοφος Auguste Comte. Προήγαγε δ' αὐτὴν ὁ ἄγγλος φιλόσοφος Herbert Spencer, διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τεθείσης ἀρχῆς, ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι ὄν ὄργανικόν, καθότι ὡς ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν κυττάρων σχηματίζεται τὸ ζῆον, οὕτω καὶ ἐκ ἐνώσεως τῶν ζῴων ἀπαρτίζεται ἡ κοινωνία. Καὶ ἐντὸς τῶν ὄρων τούτων ἐργασθέντες, τῇ συνδρομῇ ἀναλογικῶν εἰλημμένων ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, κατέληξαν εἰς θαυμαστά πορίσματα ὁ Alfred Espinas καὶ οἱ νεώτατοι γερμανοὶ κοινωνιολόγοι P. von Lilienfeld καὶ Albert Schaeffle.

Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς προσόδους, αἱ ἐποίησεν ἡ νέα ἐπιστήμη ἐν μιᾷ τριακονταετίᾳ περίπου, μεθ' ὅλας τὰς ἀποπειράς τοῦ Comte καὶ τοῦ Spencer ὅπως συναγάγῃ ἐκ τοῦ ἀποτεθῆσαυρισμένου ὕλικου τύς διέποντας τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος καθολικοὺς νόμους, οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὑπερέβη τὸν πρῶτον σταθμὸν αὐτῆς, τὸν τῆς παρατηρήσεως. Τὰ φαινόμενα τοῦ πρακτικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπειρὰ τὸν ἀριθμὸν, ποικιλώτατα δὲ καὶ πο-

λυπλοκώτατα τὴν φύσιν, ὥστε μακρότατος θὰ παρέλθῃ βεβαίως χρόνος μέχρις ὅτου δυνηθῇ ἡ ἐπιστήμη νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὰ εἰς νόμους. Διότι πρὸ τούτου ἀπαιτεῖται δι' ἀκριβοῦς παρατηρήσεως νὰ περισυλλεγθῶσι, ἐξελεγχθῶσι καὶ κατατχθῶσι τὰ φαινόμενα, νὰ καθορισθῇ ὁ συνειρμὸς αὐτῶν πρὸς τὸ παρελθόν καὶ νὰ προῦπολογισθῇ ἡ ἐξελίξις τῶν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐν δὲ τῷ πρῶντι πρῶτῳ σταδίῳ τῆς κοινωνιολογίας, διὰ τῆς ὑπαγωγῆς εἰς αὐτὴν τῆς ἀρχαιολογίας, θ' αὐξήσῃ μεγάλως ὁ πλοῦτος τῶν παρατηρήσεων, αἱ ἔργον ἔχει νὰ ἐπεξεργάζηται. Διότι ἡ ἀρχαιολογία προσάγει τῇ κοινωνιολογίᾳ ὄραμαθὸν γεγονότων, προῖόν μακροχρονίου μελέτης, αἵτινα ὑπολείπεται ταύτη νὰ ἐξελέγξῃ καὶ ταξινομήσῃ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς μέθοδον. Ἡ μέθοδος δ' αὐτῆς, σύγκρασις οὐσα τῆς φιλολογικῆς καὶ τῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀφορμᾶται ἐκ τε τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, ἥτοι τῆς παρατηρήσεως τῶν εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν προσπιπτόντων φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῶν πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν μνημείων τοῦ παρελθόντος, καταλοίπων τοῦ ἀρχαίου βίου, καὶ ἐκ τῆς ἐμμέσου παρατηρήσεως, ἥτοι τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν φαινομένων. Ἡ ἐσωτερικὴ συνάφεια τοῦ βίου καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τοσοῦτον κατάδηλος, ὥστε οὐδεμία παρίσταται ἀνάγκη δικαιολογίας τῆς χρήσεως τῆς μεθόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν πρὸς ἐξέτασιν φαινομένων φυσικῶν. Κατ' ἐξοχὴν δὲ φυσικῶν φαινομένων εἶναι αὕτη ἡ σύστασις τῶν κοινωνιῶν. Διότι ἡ κοινωνία δὲν εἶναι ἔργον μελετημένον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐδογματίζον πολλοὶ φιλόσοφοι, δὲν συνίστη ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἐκ φύσεως, καθότι φύσις ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον κοινωνικόν, ὡς πρῶτος μετὰ θαυμαστῆς ὀξυνοίας παρατήρησεν ὁ Ἀριστοτέλης.

Ὅθεν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ πρακτικοῦ βίου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρωτίστως θὰ ἐξετάσωμεν τίνες τούτων εἶναι ἀπόρροια αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐκ τῆς γνώσεως τούτου ὀδηγούμενοι προσδιορίσωμεν ἔπειτα τίνες προῆλθον ἐκ τῆς ἀλληλοτυπίας τῶν ἐθνῶν καὶ τίνες εἶναι ἀπαυγάσματα τοῦ ἰδιαζόντος χαρακτῆρος ἔθνους τινὸς ἢ χρονικῆς τινος περιόδου. Τὰς δὲ γνώσεις ταύτας, αἱ

ἀδυνατούσι βεβαίως νὰ πορίσωσιν ἡμῖν αὐθαίρετα ἐκ τῶν προτέρων φιλοσοφικά θεωρήματα, ἀπεκδεχόμεθα ἐκ μόνης τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως. Ἡ εὕρεσις τῆς συγκριτικῆς μεθόδου εἶναι, ὡς λέγει ἐπιφανῆς Ἄγγλος ιστορικός, ὁ Φρήμαν, γεγονός τῶν σπουδαιοτάτων, ἀρκοῦν καὶ μόνον ν' ἀναδείξῃ τὸν αἰῶνα ἡμῶν σημαντικώτατον σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ὁ ὑπολαμβάνων δὲ ταῦτα ὡς ὑπερβολικώτερον πως εἰρημένα, ἀναγκάζεται ν' ἀνομολογήσῃ ὅτι τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς μεθόδου, ἀναπληρούσης τὰς συνήθεις πειραματικὰς μεθόδους τῆς ἐρεύνης ὅπου αὐταὶ δὲν ἐφαρμόζονται, εἶναι ὅσον καὶ τὰ ἐξαγόμενα τούτων ἀσφαλῆ καὶ βέβαια.

Εὐχερῆ δὲ καθιστᾷ τὴν διὰ τῆς συγκριτικῆς μεθόδου ψυχολογικὴν μελέτην τῶν λαῶν τὸ δι' ἀπύτων πόνων καὶ μετὰ σπουδῆς ἐνδελεχοῦς περισυναχθῆν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς μαλιστα χρόνους ἀφθονώτατον ὕλικὸν ἀνθρωπολογικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν παρατηρήσεων. Ἐπὶ τῇ βᾶσει δ' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξιχνίαν τῶν ψυχολογικῶν αἰτίων τῶν ἐπασχολούντων ἡμᾶς φαινομένων, ἐν ἄλλοις λόγοις ν' ἀναζητήσωμεν ἐκ τῶν φαινομένων τούτων ἕσα ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, κοινὰ ὄντα πᾶσι τοῖς λαοῖς, τοῖς τε κατὰ φύσιν καθὼς καὶ τοῖς προηγμένοις εἰς τὸν πολιτισμὸν, καὶ νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τούτων ἕσα τὴν ἀρχὴν ἔχουσιν εἰς τὸν ἰδιόζοντα χαρακτήρα ἐκάστου ἔθνους ἢ παρήχθησαν ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ καὶ τῆς ἀλληλοτυπίας διαφόρων ἐθνῶν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ὁμοίως μέθοδον ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ κλάδῳ τῆς ἐπιστήμης, ἐν ᾧ ἡ πολιτεία νυθόκησε νὰ μὲ τάξῃ ἐπίσης ὑμέτερον χειραγωγόν, φίλοι ὁμιληταί, ἐν τῇ μυθολογίᾳ. Ἀκριβῶς πρὸ ὀκταετίας, ὅτε ἦσαν ἐν ἀκμῇ τὰ συστήματα τοῦ Ad. Kuhn καὶ τοῦ Max Müller ἐν ταῖς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θρησκείων ἀναγομέναις μελέταις, ἐπειράθη ἀπὸ τῆς ἔδρας ταύτης ν' ἀνασκευάσω τὰς θεωρίας αὐτῶν καὶ νὰ καταδείξω ὅτι ἡ ἀρχὴ ἐξ ἧς ὠρμῶντο, τῆς διατηρήσεως δηλαδή ἐν ταῖς ἱεραῖς τῶν Ἰνδῶν βίβλοις, τοῖς Βέδαις, πάντων σχεδὸν τῶν στοιχείων προεθνικῆς τινος θρησκείας τῶν εἰς τὴν ἀρίαν ἠμοφυλίαν ἀνηκόντων ἐθνῶν, ἦτο ἀκροσφαλῆς καὶ ὅτι ἐπομένως καὶ ἡ περιωρισμένη συγκριτικὴ μέθοδος αὐτῶν, ἧτις βᾶσιν καὶ κριτήριον εἶχε τοὺς Βέδας, ἦτο ἀπροσφύης πρὸς ἐξήγησιν τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν. Ὑπεδείκνυον δὲ τότε ὑπόψων ἀρσιτελῆς εἶναι ἡ ἐπικουρία τῶν ἀνθρωπολογικῶν καὶ ἐθνολογικῶν σπουδῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θρησκείων, καθιστώσα δυνατὴν τὴν ψυχολογικὴν μελέτην τοῦ κατὰ φύσιν ἀνθρώπου.

Διττὸν δ' ὠρίζον τὸν σκοπὸν τῆς μυθολογίας τὸν τῆς εὐρέσεως τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων τοῦ κατὰ φύσιν ἀνθρώπου καὶ τὸν τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν ἐν ἐκάστῳ ἔθνει. Ἡ μελέτη τῆς μυθολογίας τῶν ἡμετέρων τρογόνων, ἔλεγον τότε, δὲν περιορίζεται εἰς ἀπλὴν συλλογὴν τῶν μύθων πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον διττὸν ἔχει σκοπὸν. Ἄφ' ἐνὸς ζητεῖ ν' ἀνεύρῃ τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα τῶν μύθων, ἀποκαθαίρουσα τῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν ὁλόκληρον τὸ θρησκευτικὸν σύστημα τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἐν τῇ τελευταίᾳ φάσει αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀλεξανδρινοῖς γραμματικοῖς παρουσιάζει πολυπλοκώτατον σύνολον ἑτεροειδῶν στοιχείων. Εἶτα δὲ ἀφοῦ ἐν τῇ γηραιᾷ ὄρῳ τοῦ ἀρχαίου θρησκευτικοῦ κόσμου εὕρῃ τὸ μελάνδρον καὶ κατὰ τὰ ἐνόητα καθορίσῃ τοὺς συγκεχυμένους καὶ δυσδιακρίτους κύκλους αὐτοῦ ἔργον ἔχει νὰ καταμάθῃ τίνι τρόπῳ ἠῦξῃ καὶ ἐμεγαλύνῃ τὸ δένδρον ἐκεῖνο, ὑφ' οὗ τὸ ἀμφιλαφὲς φύλλωμα καὶ σήμερον ἀκόμη εὐρίσκει ἀναψυχὴν καὶ ὑψηλὰς ἀρέσται ποιητικὰς ἐμπνεύσεις ἢ ἀνθρωπότης. Οὕτω δ' ἐξακριβοῦται τί ἀποκλειστικῶς ἀνήκει εἰς τὴν ἑλληνικὴν διανοίαν καὶ ἀριδῆλως καταδείκνυται, ὅτι τῇ Ἑλλάδι ἔλαχεν ἡ εὐγενὴς ἐντολὴ νὰ περικαλλύνη καὶ τελειοποιήσῃ πάντα τὰ πνευματικὰ ἔργα τῶν ξένων ἐθνῶν, ἀντικαθιστᾶσα τὰ μὲν κολοσσικά καὶ χυρρφα ἀγάλματα τῶν Ἰνδικῶν παγοδῶν καὶ τῶν αἰγυπτιακῶν ἱερῶν διὰ τῶν χρυσελεφαντίνων προϊόντων τῆς σμίλης τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πολυκλείτου, τοὺς δὲ ὕμνους τῶν Βεδῶν διὰ τῆς θεσπεσίας μούσης τοῦ Ὀμήρου. (1)»

Ἐκτοτε σπουδαῖα ἐπῆλθε τροπὴ εἰς τὰς μυθολογικὰς ἐρεῦνας. Τὸ κύρος τῶν Βεδῶν ὡς πρῶτης πηγῆς καὶ ἀφετηρίας τῶν μυθολογικῶν σπουδῶν μεγάλως ἐσαλεύθη, ὀλίγιστοι δ' ἀπολείπονται σήμερον οἱ ἀσπαζόμενοι τὰς θεωρίας τοῦ Kuhn καὶ τοῦ Max Müller καὶ κατὰ τὸ σύστημα αὐτῶν ἐργαζόμενοι. Μυθολόγοι ἐπιφανεῖς, οἷος ὁ W. H. Roscher, προσπαθοῦσι ν' ἀνεύρωσι τὰς πρῶτας ὑποτυπώσεις τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν μύθων τῇ βοηθείᾳ τῶν παλαιωτάτων παραστάσεων τῶν συμμέτρικων τῶν φαντασιῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν αἰσθηματικῶν κινούντων φυσικῶν φαινομένων· ἄλλοι δ' ὡς ὁ Gruppe, δι' αὐστηρᾶς μεθόδου ζητοῦσι νὰ καθορίσωσι τὰς σχέσεις τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας πρὸς τὰς τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, καὶ νὰ καταδείξωσι τὴν στενὴν συναφειαν τῶν μύθων πρὸς τὴν λατρείαν. Ἐν Ἄγγλιᾳ δ' ὅπου ἦνθει μέχρις ἐσχάτων ἡ σχολὴ τοῦ Max Müller ἀνεφάνη σθεναρὸς ἀντίπαλος

(1) Λόγος εισιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἄθ. 1882 σ. 23—24.

αὐτοῦ, ὁ Andrew Lang, ὅστις διὰ τοῦ περὶ Ἑθίμου καὶ Μύθου συγγράμματός τοῦ (1885), διὰ τῶν πρὸ τετραετίας ἐν τῇ Βρετανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ δημοσιευθέντων μυθολογικῶν ἄρθρων του καὶ τοῦ πρὸ τριετίας ἐκδοθέντος διτόμου συγγράμματός του περὶ Μύθου, Θρησκευματος καὶ Θρησκείας ἔθεσε τὰς βάσεις νέου συστήματος ἐπιστημονικῆς μελέτης τῶν θρησκείων, κατισχύσαντος μὲν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ὅσημέραι δὲ μείζονος τυγχάνοντος ἐπιδοκιμασίας καὶ ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ, ὅπου τὴν ὁδὸν εἶχον προλαίανη οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς διαφώτισιν τῆς λεγομένης ψυχολογίας τῶν λαῶν (ἐν Γερμανίᾳ) καὶ οἱ λαογράφοι (ὧν ἐπιστημώτατοι ἐν Γαλλίᾳ μὲν εἶναι οἱ ἐκδόται ἰδίων λαογραφικῶν περιοδικῶν H. Gaidoz καὶ P. Sebillot, ἐν Ἰταλίᾳ δ' ὁ G. Pitre, ἕνα εἰς ὀλίγους μόνον περιορισθῶμεν, παρασιωπῶντες τὰ ὀνόματα πλείστων ἄλλων καὶ οὐχὶ ἀφανῶν λαογράφων). Ὁ Lang δέχεται ὡς ἀφετηρίαν τῶν μυθολογικῶν ἐρευνῶν ἀνθρωπολογικὰ δεδομένα, ἐπιχειρεῖ δὲ νὰ ἐρμηνεύσῃ τοὺς μύθους καὶ τὰ θρησκευτὰ διὰ προσαρμογῆς αὐτῶν πρὸς ἐκεῖνα. Πρὸς κατανόησιν τῶν μύθων, λέγει, ἀπαιτεῖται ἡ γνώσις τῆς κοινωνίας, τῶν νόμων καὶ τῶν ἐθίμων τῶν ἐν ἀγρία καταστάσει διατελούντων ἀκόμη ἀνθρώπων. Ἀλλὰ διὰ τοῦ συστήματος τοῦ Lang ἐρμηνεύονται μόνον τὰ ἄτοπα, ὡς αὐτὸς τ' ἀποκαλεῖ, στοιχεῖα τῶν μύθων, ἅτινα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους ἐφάνοντο παράδοξα καὶ ἀκατανόητα, παράδοξα μὲν ὡς ἐνέχοντα ἀξέστους θρησκευτικὰς παραστάσεις τῶν κατὰ φύσιν ἀνθρώπων, ἀκατανόητα δὲ διότι ἡ ἔνοια αὐτῶν εἶχε λησμονηθῆ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις· εἶναι δ' ἀνεπαρκὲς τὸ σύστημα τοῦτο ὅπως ἐξηγήσῃ τὰς σὺν τῷ χρόνῳ ἐπελθούσας μεταβολὰς εἰς τὰς θρησκείας. Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ συμπληρωθῇ οὕτως, ὥστε νὰ συνεξετάζωνται ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν μύθων καὶ τῆς λατρείας, τοῦτο δὲ καθίσταται ἐφικτόν, ἂν καὶ τῶν ἀρχαίων θρησκείων ἡ σπουδὴ γίνηται διὰ τῆς μεθόδου, ἣν διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν ὑπεδείξαμεν.

Ἐφαρμοζομένης δὲ τῆς μεθόδου ταύτης εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, διαφωτίζονται καὶ διευκρινοῦνται πλείστα φαινόμενα τοῦ ἀρχαίου βίου, ὧν τὴν ἐξήγησιν ἀδυνατούμεν ν' ἀνεύρωμεν ἄνευ τῆς ἐπικουρίας ἀνθρωπολογικῶν καὶ ἐθνολογικῶν παρατηρήσεων. Οὕτω π. χ. ἡ ὀκλαδὸν ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἡ μέχρι τῆς σήμερον συνειζομένη παρὰ πολλοῖς ἀγρίοις ἔθνεσι (οἷον τοῖς πλείστοις Ἀφρικανικοῖς, πολλοῖς Μελανησίσι, τοῖς Πολυνησίσι, τοῖς Νεοζηλανδοῖς καὶ πολλοῖς τῶν ἰθαγενῶν τῆς Νοτίου καὶ τῆς Μέσης Ἀμερικῆς), ἡ ὀκλαδὸν ταφὴ δεικνύει τίνος ἕνεκα

λόγου τὰ ὅσα πολλῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Μυκηναίοις τάφοις εὐρέθησαν σεσωρευμένα ἐπ' ἀλλήλοις καὶ οὐχὶ ἐν κανονικῇ ὀριζοντίῳ θέσει. Καὶ ἄλλα δὲ διδάγματα ἀρούμεθα ἐκ τῶν τάφων ἐκείνων. Τὰ ἐν αὐτοῖς πλοῦσια κτερίσματα, ἀναμφισβητήτως πρὸς χρῆσιν τῶν νεκρῶν ἀποθεθειμένα, μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ κηδεύσαντες ἐδόξαζον, ὡς δοξάζουσι πάντες οἱ κατὰ φύσιν λαοί, ὅτι καὶ πέραν τοῦ τάφου βιοῦσιν οἱ θανόντες βίον καθ' ὅλα ὅμοιον πρὸς τὸν ἐπὶ γῆς, καὶ παρεῖχον εἰς τοὺς προσφιλεῖς νεκροὺς τὰ πρὸς εὐμάρειαν τοῦ φανταστικοῦ ἐκείνου βίου συντελοῦντα. Τὰ δὲ πρόδηλα ἔχνη ταριχείας τινῶν τῶν ἐν τοῖς Μυκηναίοις τάφοις νεκρῶν ἐλέγχουσιν τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν εἶχον οἱ προομηρικοὶ Ἕλληνες, καθὼς καὶ πάντες οἱ τοὺς νεκροὺς ταριχεύοντες λαοὶ (καὶ τοιοῦτοι πλὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἡερούβιοι ἐν Ἀμερικῇ καὶ εἶναι ἀκόμη οἱ ἄγριοι Παπούα καὶ οἱ Νεοκαληδόνοι) τῇ ἐπιμέλειαν τῆς διατηρήσεως ἀλυμάντου τοῦ σώματος χάριν τοῦ μετὰ θάνατον βίου. Τὰ χρυσᾶ προσωπεῖα τῶν Μυκηναίων νεκρῶν, συνειθιζόμενα καὶ παρὰ λαοῖς εἰς οὐδεμίαν ποτὴ πρὸς ἀλλήλους ἐπικοινωνίαν ἔλθοῦσιν, ἦτοι οὐ μόνον παρὰ τισιν ἀσιατικοῖς, ἀλλὰ καὶ παρ' ἀμερικανικοῖς, ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι αἰτίαν ἔχουσι κοινὴν τινὰ δοξασίαν, ἄγνωστον μὲν μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ πάντως ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου παραγομένην παρὰ τοῖς κατὰ φύσιν λαοῖς. Τὰ δ' ἐπὶ τῶν νεκρῶν κατεσκεδασμένα λεπτὰ χρυσᾶ φύλλα, ὧν τὴν χρῆσιν ἀδυνατούσι νὰ ἐξηγήσωσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, ἐνθυμίζουσι τὰ φύλλα τῆς βανανέας, ἅτινα ἐπισωρεύουσιν ἐπὶ τῶν νεκρῶν οἱ ἰθαγενεῖς Τροακῆς τῆς Κολομβίας ὅπως μὴ ἐφάπτηται ἀμέσως τοῦ σώματος ἡ γῆ, ἣν πολλὰ ἔθνη διὰ παντοίων τρόπων προσοῦσι νὰ καταστήσωσιν εἰς τοὺς θανόντας ἐλαφρᾶν, οἷαν δηλαδὴ ἀνεπιγνώτως εὐχονται εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πρόβλημα τῆς σκαφῆς τῶν τάφων ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν Μυκηναίων, ἐν τῷ ὁμαλῷ χώρῳ, ὃν οὐχὶ ἀπεικόντας ὑπέλαθεν ὁ Σλείμαν ὡς τὴν ἀγορᾶν, τὸ πρόβλημα ὅπερ παντοιοτρόπως ἐζήτησαν νὰ ἐξηγήσωσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, δὲν παρίσταται ἡμῖν ὅσον ὑπετέθη δύσκολον ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὑπάρχουσι καὶ νῦν κατὰ φύσιν λαοὶ (ὡς λ. χ. οἱ Κάρφοι) θάπτοντες τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου γίνονται αἱ συνελεύσεις τῶν.

Καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀναφέρονται ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν Μυκηναίων τάφων καὶ λύνονται διὰ τῶν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ τῆς ἐθνολογίας παρεχομένων βοηθημάτων. Ἀλλὰ καὶ πάμπολλα ἄλλα τῶν ἀρχαίων

Ἑλλήνων ἔθιμα καὶ θεσμοί, τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ ὁ σκοπὸς εἶναι ἀγνωστοὶ ἢ ἀκατανόητοι, διαλευκαίνονται διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου. Τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σπαρτιάταις ἔθος τοῦ ἐπαινεῖν μὲν τοὺς παῖδας τοὺς πεφροντισμένους κλέπτοντας, αὐστηρῶς δὲ τιμωρεῖν ἐκείνους ὅσοι βλάβη καὶ ἀτέχνως διαπράττοντες τὴν κλοπὴν συναλαμβάνοντο, μανθάνομεν ὅτι ἀκμαῖον διατηρεῖται μέχρι τοῖς σήμερον παρὰ τῆς Κιρκασίαις, τοῖς Ἀγγαμίαις τοῦ Καχάρ καὶ τοῖς Ταχιτίαις. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιάταις, περιορίσαντες τὸ ἔθιμον εἰς παιδικὰς μικροκλοπίας, ὑπελάμβανον ὅτι σκοπὸν εἶχε τὴν πρὸς τὰ πολεμικὰ τεχνάσματα προπαιδεῖαν· ἀλλ' οἱ κατὰ φύσιν λαοὶ δὲν ἐλησμονήσαν τὸν ἀληθῆ λόγον τοῦ ἔθιμου, ὅστις ἐγκρατεῖα ἐν ταῖς περὶ ἰδιοκτησίαις ἰδέαις αὐτῶν ἢ στέρησις τοῦ κτήματος δὲν λυπεῖ τόσο πολὺ τὸν κύριον αὐτοῦ, ὅστις ἐπίσης δι' ἀρπαγῆς ἢ κλοπῆς ἀποκτᾶ συνήθως τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριότητα, ὅσον ἢ θεὰ τοῦ κλοπιμαίου εἰς ξένας χεῖρας· καὶ διὰ τοῦτο καίτοι ἡ κλοπὴ δὲν ἀντίκειται εἰς τὰ ἥθη, τιμωροῦνται ὁμως οἱ ἀλυσκόμενοι κλέπται. Ὁ νόμος τῶν Ἀθηναίων, ὁ ἐπιτρέψας εἰς τὸν Κίμωνα νὰ νυμφευθῆ τὴν ἑμοπάτριον ἀδελφὴν, ἦτο λείψανον παναρχαιοτάτων χρόνων, καθ' ὃν ἀσυμπαγοῦς οὔσης τῆς οἰκογενείας, ἠγνοεῖτο ἢ πρὸς πατρός συγγένεια (ἢ *agnatio* τῶν Ῥωμαίων), μόνη δ' ἢ πρὸς μητρός ἐλογίζετο. Τοῦτο ἦτο, κατὰ τινὰς ἐθνολόγους, ἀπόροια τῆς ἐν ἀρχῇ πολυανδρίας, ἣν ἀνευρίσκομεν παρὰ πολλοῖς τῶν κατὰ φύσιν λαῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τισὶ λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος καὶ δὴ καὶ παρὰ τοῖς Ἀσκεδαίμονιαις, παρ' οἷς «καὶ πάτριον ἦν καὶ σύνθηες τρεῖς ἄνδρας ἔχειν τὴν γυναῖκα καὶ τέτταρας, ποτὲ δὲ καὶ πλείους ἀδελφοὺς ὄντας, καὶ τὰ τέκνα τούτων εἶναι κοινὰ καὶ γεννήσαντα παῖδας ἰκανοὺς ἐκδόσθαι γυναῖκα τινὶ τῶν φίλων καλὸν καὶ σύνθηες.» Εἰς τοὺς χρόνους δὲ τῶν ἐξωγαμιῶν μετάγουσιν ἡμᾶς ἔθιμα τῶν γαμηλιῶν τελετῶν μέχρι σήμερον διατηρηθέντα, διὰ συμβόλων ὑπαινισσόμενα τὴν ἀρπαγὴν ἢ τὴν ἀγορὰν τῆς γυναίκος, ὧν ἐπισημότερον εἶναι ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβῶνος, τὸ πνεύματιον σύμβολον τῆς δουλείας.

Ἡδυνάμεθα νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰ τοιαῦτα παραδείγματα, ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι καὶ τὰ μνημονευθέντα ἀρκούσιν ὅπως καταδείξωσιν ὅποσον φῶς ἐπιχειρεῖται εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἀρχαιότητα διὰ τῆς συγκριτικῆς μεθόδου ἐξεταζομένην. Ἡ διττὴ δ' ὄψις ἦν παρουσιάζουσιν αἱ ἐκφράσεις τοῦ βίου κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἀρχαιότητα, ἣτοι τῆς εἰσδοχῆς ξένων στοιχείων καὶ τῆς ἐν ἀρμονίᾳ ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οὐδαμῶς διέλαθε καὶ τοὺς ἀρχαίους. «Σχεδὸν μὲν οὖν καὶ τὰ ἄλλα

»δεῖ νομίζειν εὐρησθαι πολλάκις ἐν τῷ πολλῷ ἡρόνῳ μᾶλλον δ' ἀπειράκις... ὅτι δὲ πάντα ἡ ἀρχαία, σημεῖον τὰ περὶ Αἴγυπτον ἐστίν.» λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. Η', 9 σ. 1329, 25 30) ὑποδεικνύων ὅτι πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἔσχον τὴν ἀρχὴν ἐξω τῆς Ἑλλάδος. «Ὅτι ἡ περ ἂν Ἑλληνες βαρβάρων παραλάβωσι, κἄλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται.» λέγει ἡ Πλατωνικὴ Ἐπινομίς (σ. 987e) ἐμφαίνουσα τὴν ἐν Ἑλλάδι τελείωσιν τῶν ξένων στοιχείων. Οὕτω λοιπὸν θὰ μελετήσωμεν τὴν ἐλληνικὴν ἀρχαιότητα, ἐξετάζοντες ἕκαστον φαινόμενον τοῦ ἀρχαίου βίου οὐ μόνον καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ πρὸ αὐτοῦ καὶ τὰ μετ' αὐτό, ἐξιχνιάζοντες δηλαδὴ τὴν γένεσιν τῶν μελετωμένων, ὀρίζοντες τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀπεργασίαν αὐτῶν καὶ ἀναζητοῦντες τὴν ῥοπὴν ἣν ἔσχον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἐμμέσως μὲν διὰ τῆς ἐξανθρωπιστικῆς δυναμείας τῆς μελέτης τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου, ἀμέσως δὲ διὰ τῆς εἰσδοχῆς ἰδεῶν αὐτοῦ εἰς τὸν νεώτερον. Καὶ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης θὰ ζητήσωμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν τάξιν, ἣν ἡ ἐλληνικὴ ἀρχαιότης κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ἔργον βεβαίως τοῦ ἀναλαμβάνοντος νὰ ἀνελιξῆ πρὸ ὑμῶν τὸν πολυδαίδαλον κόσμον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶναι μὲν ἐπαγωγόν, ἀλλὰ καὶ δυσχερέστατον ἔμα. Συνειδὸτα δ' ὑπὲρ πάντῃ ἄλλον τὸ μέγεθος καὶ τὰς δυσχερείας αὐτοῦ, μία ἰδέα μ' ἐνισχύει, μία ἐλπίς θερμαίνει τὴν ψυχὴν μου. Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ μετὰ ζήλου ἀφοσίωσις εἰς ἀνατεθειῶσαν ὑψηλὴν ἐντολήν, ἡ εὐσυνειδήτος ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποβῆ ποτε ἄγονος· ἡ ἐλπίς ὅτι τὰ διδάγματα περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος θὰ εὐρωσιν ἐν ὑμῖν, ὡ φίλοι ἡμιληταί, γῆν ἀγαθὴν καὶ γενναῖα θ' ἀναδώσωσι βλαστήματα. Διότι ἕκαστος ὑμῶν ἐξ ἑαυτοῦ ὀφείλει νὰ προσδοκᾷ τὸν κάλλιστον καὶ τιμαλφέστατον καρπὸν τῶν ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν, τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ βίου. Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαιολογίας θὰ παράσχη ὑμῖν μόνον τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν ὑλικῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος πορίζεται, εἰς ὑμᾶς δ' ἀπόκειται ὡς ὁ Πυγμαλίων τοῦ αἰωνίαν ἀλήθειαν ἐγκλείοντος ἀρχαίου μύθου, νὰ ἐμψυχήσῃτε εἰς τὸ ἄψυχον ἄγαλμα τοῦ παρελθόντος πνοὴν καὶ ζωὴν διὰ τῆς ἰδίας ἐμπεισίας καὶ τῆς περισσῆς ἀγάπης σας. Πρὸς τοῦτο δ' ἔχετε καὶ βοηθήματα ἄλλας, πολλῶν πολυτιμότερα τῶν ἀκαδημαϊκῶν διδασμάτων. «Γίνεται τις Ἑλλην καὶ μόνον βλέπων τὴν θάλασσαν τῆς Αἰγίνης», ἀνακράζει φιλόμαχος καὶ φιλέλλην Γάλλος. Σεῖς δ' Ἑλ-

ληνες φύσει, λαχόντες ἐκ φύσεως τὸ πλεονέκτημα τῆς εὐγενεστάτης καταγωγῆς, συνδεδεμένοι πρὸς τὸ παρελθὸν διὰ τῶν ἀρρήκτων δεσμῶν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, σεῖς τοὺς ὁποίους ὄχι μόνον διψᾷ μαθήσεως καὶ ἔρωσ τοῦ καλοῦ, ὡς τοὺς ξένους, παρορμῶσιν εἰς ἐξέτασιν τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ καθήκον ὑπὸ τῆς φιλοπατρίας ἐπιβαλλόμενον, εἶσθε προσφυστάτοι νὰ τὸ ἀναπλάσσητε ἐν πάσῃ τῇ αἴγλῃ αὐτοῦ. Οἱ τόποι, ἐφ' ὧν πατεῖτε, ἀψευδεῖς μάρτυρες καὶ βεβαιωταὶ ἱστορικῶν συμβάντων, τὰ μνημεῖα, περιλείμματα τοῦ ἀρχαίου βίου, ἅτινα ἀνὰ πᾶν βῆμα συναντᾶτε, ἢ περιβάλλουσα ὑμᾶς φύσις, ἐμπεφορημένη τῆς ἀναμνήσεως τῶν θεῶν, ὧν ἦτο τὸ προσφιλές ἐνδιαίτημα, πάντα ταῦτα εἶναι εἰσηγηταὶ τοῦ παρελθόντος καὶ αἰτίδιοι ἐρμηνευταὶ αὐτοῦ. Ὅταν δ' ἀνερχόμενοι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν βλέπετε περιλαμπόμενα ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτός τοῦ ἀττικοῦ ἡλίου τὰ λείψανα ἀπαρμιλλῶν ἀποτυπωμάτων τοῦ ἀναλλοιώτου ἰδεοῦ καλοῦ, καὶ τὴν περὶ

ὑμᾶς εὐκρινῶς καὶ εὐπεριγράφως διὰ τὴν διαύγειαν καὶ καθαρότητα τοῦ ἀέρος διαγραφομένην σκηνογραφίαν, τὰ περικλείοντα τὸν δριζόντα ἡλιοθαλπῆ καὶ εὐγραμμά ὄρη καὶ τὴν ἐνδοξὸν τῆς Σαλαμίνος θάλασσαν, πῶς νὰ μὴ συγκινήσῃ καὶ ἠλεκτρίσῃ καὶ ἀνυψώσῃ τὰς ψυχὰς ὑμῶν τὸ θεσπέσιον θέαμα, καὶ πῶς νὰ μὴ διαγείρῃ ἐν ὑμῖν αἰσθήματα καὶ ἰδέας ἀνάλογα πρὸς τὰ καταλαμβάνοντα τοὺς ἀρχαίους ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς αὐτῆς φύσεως ἢ τοῦλάχιστον προσφῶ νὰ ὀδηγήσωσιν ὑμᾶς εἰς πλήρη καὶ ἐντελῆ κατανόησιν ἐκείνων;

Ὅθεν εἰς ὑμᾶς ἀπόκειται ἡ συμπλήρωσις καὶ τελείωσις τοῦ ἀνατεθέντος μοι ἔργου, ἡ ἀναπαράστασις τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου. Τῶν δ' ἐμῶν κόπων λαμπρότατον στεφάνωμα θὰ θεωρῶ, ἂν κατορθώσω ν' ἀναρρίπισω τὸ ἐν ὑμῖν αἰσθημα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ παρασκευάσω τὰς ψυχὰς ὑμῶν ὅπως καρποφόρως δέχωνται τὰς ἐξ αὐτῆς ἐμπνεύσεις.

Η ΠΕΘΑΜΕΝΗ

Διήγημα

Τὴν ἀγαπούσα, τρελλὰ τὴν ἀγαπούσα! Γιατί ἀγαπούμε; Κ' εἶνε παράξεν' ἢ ἀγάπη; εἶνε παράξενον νὰ μὴν ἔχῃς μάτια μέσα 'ς τὸν κόσμο παρὰ γιὰ μιὰ ψυχὴ μονάχα, νὰ μὴν ἔχῃς μέσα 'ς τὸ νοῦ παρὰ μιὰ μονάχα γνώμη· ἕνα καὶ μὲς 'ς τὴν καρδίαν καὶ μὲς 'ς τὸ στόμα ἕνα ὄνομα; ἕνα ὄνομα ποῦ ν' ἀνεβαίνει, ν' ἀνεβαίνει ἀκράτητα, σὰν τὸ νερὸ τῆς πηγῆς, 'ς τὰ χεῖλη; ν' ἀνεβαίνει ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ βᾶθη, νὰ τὸ λέξ, νὰ τὸ ξαναλέξ, νὰ τὸ ψιθυρίζῃς ἀδιάκοπα, κ' αὐτὸ νὰ εἶνε ἡ προσευχὴ σου.

Μὴ μοῦ ζητᾶτε νὰ σᾶς πῶ πῶς τὴν ἀγάπησα. Ἡ ἀγάπη πάντα εἶν' ἡ ἴδια, δὲν ἀλλάζει. Κάπου τὴν εἶδα καὶ τὴν ἀγάπησα. Φτάνει τόσο. Ἐναν ὑλόκληρον χειμῶνα ἐζησα μέσα 'ς τὴν ἀγκαλιάν της, μὲ τὴν ἔγνοια της, μὲ τὰ ματιά της, μὲ τὰ λόγια της, μὲ τὰ χεῖλιά της· σκεπασμένος, ζευγαρωμένος, ἀλυσοδεμένος ἀπὸ ἐκείνην κ' ἀπὸ κάθε πρᾶγμα ποῦ ἦταν δικό της. Καὶ μ' ἕνα τέτοιο τρόπο, ποῦ δὲν ἐνοιώθῃ ποτὲ ξημέρωσε καὶ ποτὲ νύχτωσε, δὲν ἤξευρα κ' ἂν ἤμουν ζωντανὸς κ' ἂν ἤμουν πεθαμένος, ἂν ἔστεκα 'ς τὴ γῆ, ἂν πετούσα 'ς τὰ μισουράνια.

Καὶ νά! Πέθανε! Πῶς πέθανε; Δὲν τὸ ξέρω ἀκόμα, δὲν τὸ ξέρω πλέον.

Ἐνα βράδυ ἔβρεχεν. Γύρισε 'ς τὸ σπίτι μου, σκεμμένη. Τὴν ἄλλη μέρα ἔβηγε. Μιὰν ἔβδομάδα ἔβηγε, κ' ἔπεσε 'ς τὸ κρεβάτι.

Τὶ ἔτρεξεν ὕστερα; δὲν τὸ ξέρω.

Ἦρθ' ὁ γιατρός, τῆς διώρισε γιατρικά, ἐφυγεν ὁ γιατρός. Μιὰ γυναῖκα τῆς ἔδινε τὸ γιατρικό. Ζεστά τὰ χεράκια της, τὸ μέτωπό της ἔκαιγε νοτισμένο, λυπητερὰ ἔλαμπαν ἢ ματιαῖς της. Τῆς ὠμιλοῦσα, μοῦ ἀποκρινόταν. Τί ἐλέγαμε; δὲν τὸ ξέρω. Ὅλα τὰ λησμόνητα, ὅλα, ὅλα. Πέθανε. Θυμοῦμ' ἕνα μισὸ ἀναστενάγμα, ἕνα μισὸ ἀναστενάγμα, ἀσθενικό, τὸ ὕστερό της. «Ἄ!» ἔκαμεν ἡ νοσοκόμος. Καὶ τὸ κατὰλαθα, τὸ κατὰλαθα ἐκείνου τὸ «Ἄ!»

Ἀπὸ τότε δὲν ἐνοιώσα τίποτε. Τίποτε. Ἦρθεν ὁ παπᾶς. Κρυφομίλησε μ' ἕναν ἄλλον καὶ τὸν ἄκουσα ποῦ εἶπεν: «Ἡ ἀγαπητικιά του.» Μ' αὐτὸν τὸν λόγο μοῦ φάνηκε πῶς τὴν ἔβρισεν. Ἄφου πέθανε, κανεὶς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ γνωρίζῃ αὐτό. Τὸν ἔδιωξα τὸν παπᾶ. Κ' ἦρθεν ἕνας ἄλλος, καλὸς, γλυκομίλητος. Μοῦ μίλησε γιὰ 'κεινὴ, καὶ μ' ἔκαμε κ' ἔκλαψα.

Ὅσο ποῦ νὰ τὴ θάψουν, γιὰ χίλια πράγματα ἦρθαν καὶ μοῦ ζητοῦσαν τὴ γνώμη μου. Δὲν τὰ θυμοῦμαι πλέον. Θυμοῦμαι μόνον τὸ νεκροκρέβατο κ' ἀκούω τοὺς χτύπους τοῦ σφυριτοῦ ποῦ τὴν ἐκάρφωναν μέσα.

Τὴν ἔθαψαν. Θαμμένη ἐκείνη! Μέσα 'ς ἕνα λάκκο! Ἐτρεξάν 'ς τὸ σπίτι μερικοὶ φίλοι. Κ' ἐγὼ ἔφυγ' ἀπ' τὸ σπίτι. Ἐφυγα· ἐτριγύριζα μέσα 'ς τοὺς δρόμους. Ἀργὰ γύρισα 'ς τὸ σπίτι. Τὴν ἄλλη μέρα ταξίδεψα.

Χθὲς ξαναγύρισα ἐδῶ πέρα.

Καὶ καθὼς ξαναεἶδα τὴν κάμαρά μου, τὴν

κάμαρά μας, τὸ κρεβάτι μας, τὰ πράγματά μας, κι' ὄλο τὸ σπίτι ἐκεῖνο μ' ὄλην ἐκείνη τὴ ζωὴ ποῦ ἀφίνει πίσω του ὁ πεθαμένος, ὅταν τὰ ξαναεἶδα, ξανακύλισεν ὁ καῦμός μου, καὶ μετὶ ὁρμή! ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀνοίξω τὸ παράθυρο καὶ νὰ πῆσω κάτω. Πῶς νὰ μείνω ἀνάμεσα 'ς ἐκεῖνα ὄλα, νὰ βλέπω γύρω μου τοὺς τοίχους ποῦ ἔκλεισαν, ποῦ τὴν ἐσκέπασαν κι' ὅπου κρατοῦσαν ἢ σχισματιαῖς των χίλια δυό— πῶς νὰ τὰ πῶ!—ἀπὸ τὴν σάρκα τῆς κι' ἀπὸ τὴν πνοή τῆς; Κ' ἔτρεξα πάλι νὰ φύγω. Ἐξαφν ἐκεῖ ποῦ σίμωνα 'ς τὴν πόρτα, πέρασα μπροστὰ ἀπὸ τὸν μεγάλο τὸν καθρέφτη ποῦ τὸν εἶχε στυλωμένον ἐκεῖ 'ς τὴν εἴσοδο γιὰ νὰ κυττάζεται κάθε μέρα ἀπὸ τὴν κορφή ὡς τὰ νύχτα, τὴν ὥρα ποῦ ἔβγαίνεν ἔξω, γιὰ νὰ βλέπῃ ἂν τῆς ἐπήγαινε καλὰ ὁ στολισμός τῆς, ἀπὸ τὸ χτένισμα ὡς τὰ ποδηματάκια τῆς.

Καὶ σταματήσα ἴσα ὀλοῖσα μπρὸς 'ς τὸ γυαλί ποῦ τόσαις φορὰς τὴν καθρέφτισε· τόσαις φορὰς, ποῦ κατὶ βέβαια θὰ κράτησεν ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς.

Κ' ἐστέκομουν ἐκεῖ ὀλόρθος, λαχταριστός, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα 'ς τὸ γυαλί, ἀπάνου 'ς τὸ βαθύ καὶ 'ς τ' ἀδειανὸ γυαλί ποῦ τὴν εἶχεν ὄμω, ὀλόκληρη περιλάβει, ποῦ τὴν εἶχε δική του, ὅπως τὴν εἶχα κ' ἐγὼ κι' ὅπως τὴν εἶχαν καὶ τὰ μάτια μου. Καὶ μὲ φάνηκε πῶς τ' ἀγαποῦσα τὸ γυαλί, καὶ τὸ ἐγγίξα. . . κρῦο ποῦ ἦταν! Ἄχ! ἡ ἐνθύμησις! ἡ ἐνθύμησις! καθρέφτης ποῦ βασανίζει, καθρέφτης ποῦ φλογίζει, καθρέφτης ζωντανός, καθρέφτης φοβερός, ποῦ μᾶς κάνει καὶ ὑποφέρουμε τοῦ κόσμου ὅλου τὰ μαρτύρια! Καλότυχος ὁ ἄνθρωπος ποῦ μέσα 'ς τὴν καρδιά του, σὰν σὲ γυαλί, γλυστράει κι' ἀφανίζεται κάθε εἰκόνα, καὶ λησμονεῖ κάθε τι ποῦ ἐκράτησε, κάθε τι ποῦ ἐπέρασε μπροστὰ του, κάθε τι ποῦ ἀντικρῶσθη καὶ καθρεφτίσθη μέσα 'ς τὸν ἔρωτά του. Ἄχ! τί ὑποφέρω!

Ἐβγῆκα, καὶ χωοῖς νὰ ξέρω, χωρὶς νὰ θέλω, τραβήξα κατὰ τὸ νεκροταφεῖο. Ἦυρα τὸν τάφο τῆς ἀπλούστατο μ' ἓνα μαρμαρίνο σταυρὸ καὶ μετρία λόγια:

Ἠγάπησεν, ἠγαπήθη, ἀπέθανεν.

Ἦταν ἐκεῖ ἀποκατόν, σαπισμένη! Φρίκη! Μ' ἐπιασαν λυγμοὶ κ' ἐπεσα μετὶ τὸ μέτωπο 'ς τὸ χῶμα.

Ἐμείνα ἐκεῖ πολλή, πολλὴν ὥρα. Ἦρε κ' ἐβράδιαζε. Καὶ τότε μὲ γεννήθηκε παράξενος πόθος, τρελλὸς πόθος ἀγαπητικῶ ἀπελπισμένου ἐρριζώσε μέσα μου. Ἦθελα νὰ περάσω τὴ νύχτα σιμὰ τῆς μετ' ἠθῆνους ἀπάνου 'ς τὸ μνήμα τῆς. Ἀλλὰ θὰ μ' ἔβλεπαν καὶ θὰ μ' ἐδιώχναν. Τί νὰ κάμω; Ἐπληρώθηκα κ' ἐγὼ, σηκώθηκα κι' ἄρχισα νὰ τριγυρνῶ ἐκεῖ μέσα. Κκι τ' ἀβούσα, καὶ τραβούσα. Τί μικρὴ ποῦ εἶν' ἡ

χώρα ἐτούτη, μπροστὰ 'ς τὴν χώρα τὴν ἄλλη τῶν ζωντανῶν. Ὅμως πόσο περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς εἶνε οἱ πεθαμένοι! Χρειαζονται σπιτία ψηλά, καὶ δρόμοι καὶ πλατεῖαις γιὰ ταῖς τέσσαραις γενεαῖς ποῦ βλέπουν μαζί τὸν ἥλιο, καὶ πίνουν τὸ νερὸ τῆς πηγῆς καὶ τὸ κρασί τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τὸ ψωμί τοῦ κάμπου.

Καὶ γι' αὐταῖς ὄλαις τῶν νεκρῶν ταῖς γενεαῖς, γιὰ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμο ποῦ τραβάει γραμμὴ καὶ φθάνει ἴσα μ' ἐμᾶς, τίποτε σχεδόν, ἓνα στρέμμα, σχεδόν τίποτε δὲν χρειάζεται! Ἡ γῆ τοὺς ξαναπαίρνει, ἡ λήθη τοὺς ξεγράφει ἐτελείωσε!

Ἐ τὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ κοιμητήρι τὸ κατοικημένο, τὸ περιποιημένο, ἔξαφν' ἀντίκρουσα τὸ κοιμητήρι τὸ ἔρημο. Μέσα 'ς ἐκεῖνο οἱ νεκροὶ ποῦ πάλησαν γίνονται ἓνα μετ' ἡ γῆ· οἱ σαυροὶ πέφτουν σαρακωμένοι· γεμάτο βόδα ἐλεύθερα κκι μαῦρα κυπαρίσσια δυνατωμένα ξεπλώνεται, θλιθερὸ καὶ ἀσύγκριτο περιθῶλι, ἠρεμμένο ἀπὸ σάρκ' ἀνθρώπινη.

Ἦμωνα μόνος, ὀλόμονος. Μαζεύθηκα 'ς ἓνα χλωρὸ δέντρο, κι' ὀλόκληρος σκεπάσθηκα μετ' ἃ χοντρά του καὶ τὰ σκούρα του κλαδιά.

Κ' ἐπερίμενα σφιχταγκαλιασμένος μετ' ὁ κορμὸ του σὰν ναυαγὸς πᾶνω 'ς τὸ ξύλο.

Ὅταν ἦρθεν ἡ μαύρη νύχτα, ἡ καταμυρνη, πετάχθηκ' ἀπὸ τὸν κρυφῶνά μου κι' ἄρχισα νὰ περπατῶ μετ' ἃ βήματ' ἀλαφρὰ κι' ἄργα μέσα 'ς τὸν τόπο ἐκεῖνο τὸ νεκρὸ σπαρτο.

Ἐφερα γύρους πολλούς, πολλούς, πολλούς. Καὶ δὲν μπορούσα νὰ τὴν ξανακρῶ. Μετ' ἀνοίγμένην ἀγκαλιά, μετ' ἃ μάτια ὀλοῖσθη, σκόνταφτα 'ς τοὺς τάφους μετ' ἃ χέρια, μετ' ἃ πόδια, μετ' ἃ γόνατα, μετ' ἃ στήθος, μετ' ἃ κεφάλι ἀκόμη, κ' ἐμπρὸς τραβούσα καὶ δὲν τὴν εὑρίσκα. Κ' ἐπιασα καὶ ψηλαφούσα σὰν τυφλὸς ποῦ ἀναζητᾷ τὸ δρόμο του, σταυρούς, κάγκελα σιδερένια, γυαλένια στεφάνια κι' ἄνθοστέφανα μαρμαμμένα. Καὶ διάβαζα τὰ ὀνόματα μετ' ἃ δάχτυλά μου ποῦ τάσερα ἀπὸ ἓνα εἰς ἄλλο γράμμα. Τί νύχτα! τί νυχτιά! Καὶ δὲν τὴν εὑρίσκα.

Φεγγάρι, τίποτε. Τί νύχτα! Μ' ἐπιασε φόβος, φρικτὸς φόβος μέσα 'ς τὰ μονοπάτια τὰ στενά, δεξιά κι' ἀριστερὰ ἀνάμεσ' ἀπὸ τάφους! Μνήματα! μνήματα! Ὅλο καὶ μνήματα! Δεξιά, ζερβά, μπροστὰ μου, γύρω μου, παντοῦ, μνήματα! Ἐκᾶθισα ἐπάνου εἰς ἓνα, δὲν ἤμπορούσα πλέον νὰ περπατήσω, τὰ γόνατά μου ἐλύγιζαν. Ἄκουα τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς μου! Κκι ἀκόμη γροικοῦσα κατὶ ἄλλο! τί; μιὰ βοή πνιγμένην. ἄφραστη. Ἦταν μέσα 'ς τὸ ξετρελλαμένο μου κεφάλι, μέσα 'ς τὴν νύχτα τὴν ἀπέραστην, ἡ μήπως ἡ βοή ἐκείνη ἔφτανεν ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴν κρυφὴ τὴ γῆ, τὴ γῆ τὴ

σπαρμένη μετ' ἀνθρώπινα κορμιά; Καὶ κύτταζα τριγύρω μου.

Πόσον καιρὸν ἀπόμεινα ἐκεῖ πέρα; Δὲν γνωρίζω. Μετ' ἀράλυσεν ὁ φόβος, μετ' ἐθύσεν ἡ λαχτάρα, μὲ ἤρχονταν νὰ οὐρλιάσω, λίγο ἔλειψε νὰ πεθάνω.

Κ' ἔξαφνα μὲ φάνη πῶς ἡ μαρμαρίνια πλάκα ποῦ καθόμουν ἀπάνου τῆς, ἐσεισθη ἐσεισθη σὰν νὰ τὴν ἐσῆκωνε κανεὶς. Ἐσὴν ἀστραπὴ τινάχθηκα πρὸς τὸ ἄλλο μνήμα τὸ γειτονικόν, καὶ εἶδα, ναί, εἶδα τὴν πλάκα ποῦ ἄφησα, τὴν εἶδα νὰ στυλώνεται ὀλοῖσθη καὶ φάνηκε ὁ νεκρὸς, ἓνα γυμνὸ σκέλεθρο ποῦ τὴν ἐσῆκωνεν ὀρθή μετ' ἃν καμπουριασμένη πλάτη του. Κ' ἔβλεπα κ' ἔβλεπα καθαρία. μ' ὄλο τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι. Καὶ διάβαζα 'ς τοῦ τάφου ἀπάνου ἀπάνου τὸ σταυρὸ:

Ἐρθᾶτε κκεῖται ὁ Ἰακώβος Ὀλιβάρ περτηκορτοῦτης. Φιλόστοργος, τίμιος, ἀγαθός, ἀρεπαύθη ἐν Κυρίῳ.

Καὶ νά! κκι ὁ ἴδιος ὁ νεκρὸς ἐσχυσε κ' ἐδιόθεσε τὰ γραμμένα τοῦ τάφου του. Ἐπειτα πῆρε μιὰ πέτρα ἀπὸ τὴ γῆ, μιὰ μυτερὴ πετροῦλα, κι' ἄρχισε μετ' ἃ προσοχὴ νὰ τὰ σβῆνη τὰ γραμματα. Καὶ ἔσβυσεν ὄλα ἡσυχὰ ἡσυχὰ κυττάζοντας μετ' ἃ κούφια του τὰ μάτια τὸν τόπο ποῦ ἦταν πρὶν σκαλισμένα· καὶ μετ' ἃ ἄκρη ἀπὸ τὸ κόκκαλο ποῦ εἶχε γιὰ δαχτυλὸ ἔγραψε μετ' ἃ γραμματα φωτερὰ σὰν ἐκεῖνα ποῦ κανουμε 'ς τὸν τοῖχο μετ' ἃ φῶσφορο:

Ἐδῶ ἀναπαύεται ὁ Ἰακώβος Ὀλιβάρ, περτηκορτοῦτης ἀνθρώπος. Μετ' ἃν κακία του ἔκαμε τὸν πατέρα του νὰ πεθᾶνῃ μιὰν ὥραν ἀρχήτερα γιὰ νὰ τὸν κληρονομήσῃ, βασάνισε τὴν γυναῖκά του, βασάνισε τὰ παιδιὰ του, ἀπάτησε τοὺς γειτόνους, ἔκλειψε ὅσα μπόρεσε καὶ πέθανε κακομοίρης.

ΓΙΑΤΙ ΑΓΡΥΠΝῶ

Δυὸ γλυκὰ ματάκια, μάτια ζαφειρένια
μ' ἀνοῖξαν πλῆγη
Κι' ἀγρυπνῶ ἀπ' τὸν πόνο κι' ἀγρυπνῶ ἀπ' τὴν ἐννοια]
κι' ἀπ' τὴν συλλογὴ.
Τῆς νυκτὸς ἡ πᾶχνη χάνεται κ' ἐκείνη
ὄμοια μετ' ἃ καπνόν,
ἡ αὐγὴ προβάλλει, τὸ φεγγάρι σβύνει
κι' ὅμως ἀγρυπνῶ.

Κι' ἀφοῦ τελείωσε τὸ γράψιμο ὁ νεκρὸς ἀσάλευτος ἐκύτταξε τὸ κατόρθωμά του. Ἐκύτταξε κ' ἐγὼ τριγύρω μου καὶ εἶδα πῶς εἶχαν ἀνοῖξη ὄλα τὰ μνήματα, πῶς ὄλοι εἶχαν σβύσει τὰ ψέμματα τὰ σκαλισμένα ἀπὸ τοὺς δικούς των ἐπάνου 'ς τῆς πλάκας των, γιὰ νὰ γράψουν ἐπάνου ἐκεῖ τὴν ἀλήθεια.

Κ' ἔβλεπα πῶς ὄλοι των ἦταν φονιάδες, φονεροί, ἄτιμοι, ψεύταις, διπρόσωποι, δόλιοι, πῶς εἶχαν κλέψει, γελάσει, πῶς εἶχαν κἀμει ὄλαις ταῖς ντροπαῖς καὶ ταῖς ἀχρεϊότητες, οἱ καλοὶ πατέρες, ἡ πισταῖς γυναῖκες, τὰ φωσιωμένα παιδιὰ, ἡ σεμναῖς παρθέναις, οἱ τίμιοι ἔμποροι, ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοὶ ποῦ ἔβγαίναν ὄλοι ἀσπροπρόσωποι.

Κ' ἔγραψαν ὄλοι τοὺς μαζί ἀπάνου 'ς τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ των τοῦ παντοτεινοῦ, τὴν πικρὴ, τὴ φοβερὴ, τὴν ἄγρια τὴν ἀλήθεια ποῦ ὁ κόσμος δὲν τὴν ξέρει — ἡ κάνει πῶς δὲν τὴν ξέρει.

Στοχάσθηκα πῶς κ' ἐκείνη θὰ εἶχε γράψει τὴν ἀλήθεια τῆς. Καὶ πλέον, ἀφοβα, τρέχοντας ἀνάμεσα 'ς τὰ νοιγμένα μνήματα, 'ς τὰ κούφια καὶ 'ς τὰ σκέλεθρα, ἐτραβήξα ἴσα πρὸς τὸ μέρος τῆς βέβαιος τῶρα πῶς θὰ τὴν εὑρίσκα.

Τὴν ἐγνώρισ ἀπὸ μακρὰ, χωρὶς νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό τῆς σκεπασμένο ἀπὸ τὸ σάβανο.

Κι' ἀπάνου 'ς τὸ μαρμαρίνο σταυρὸ ποῦ πρὶν ἐδιάβασα:

Ἠγάπησεν, ἠγαπήθη, ἀπέθανε.

Ἐνοιῶ:

Ἐβγῆκε μιὰν ἡμέρα γιὰ νὰ προδώσῃ τὸν ἀγαπητικὸν τῆς. Ἐβρεχε κρῶσε, πέθανε.

Φαίνεται ὅτι μετ' ἃ περιμάζωζαν ἀναίσθητον τὰ ζημερώματα κοντὰ 'ς ἓνα μνήμα.

(Κατὰ τὸν Guy de Maupassant)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

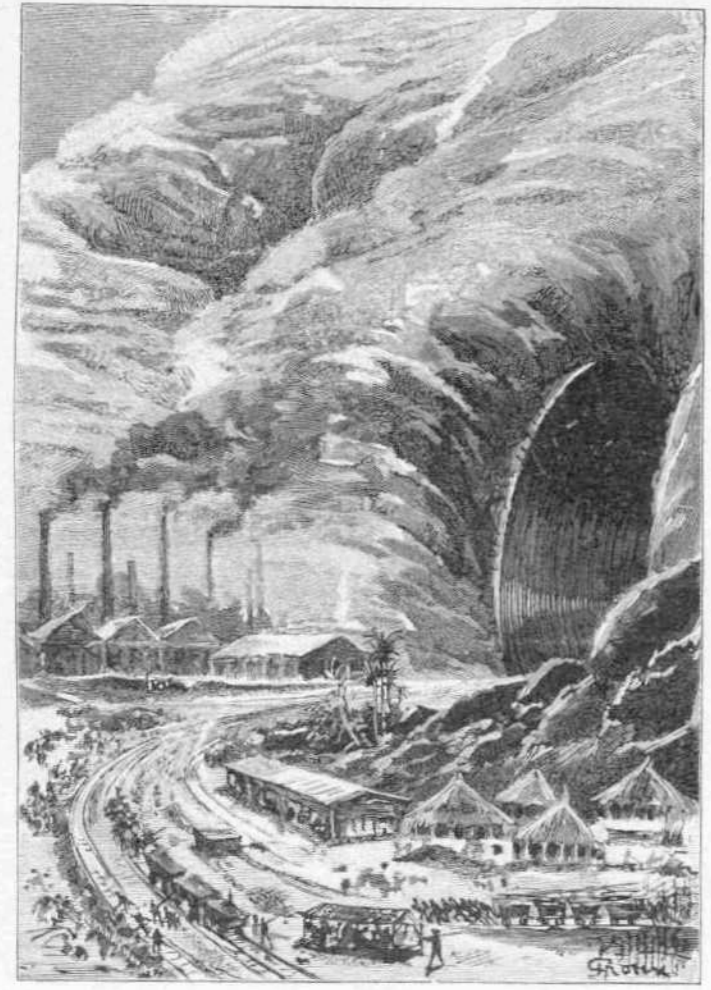
ΑΝΩ ΚΑΤΩ

Συνέχεια 181 σελ. 359

Συνελόντι εἰπεῖν ὁ πρόεδρος Βαρβικάν, ὁ λοχαγὸς Νίκολ καὶ ὁ Ι.Τ. Μάστων ἐτίθησαν ἐκτός νόμου ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅποια ὅμως τύχη διὰ τὰς πάσης γλώσσης ἐφημερίδας! Ὅποσας αἰτήσεις φύλλων! Ὅποσας

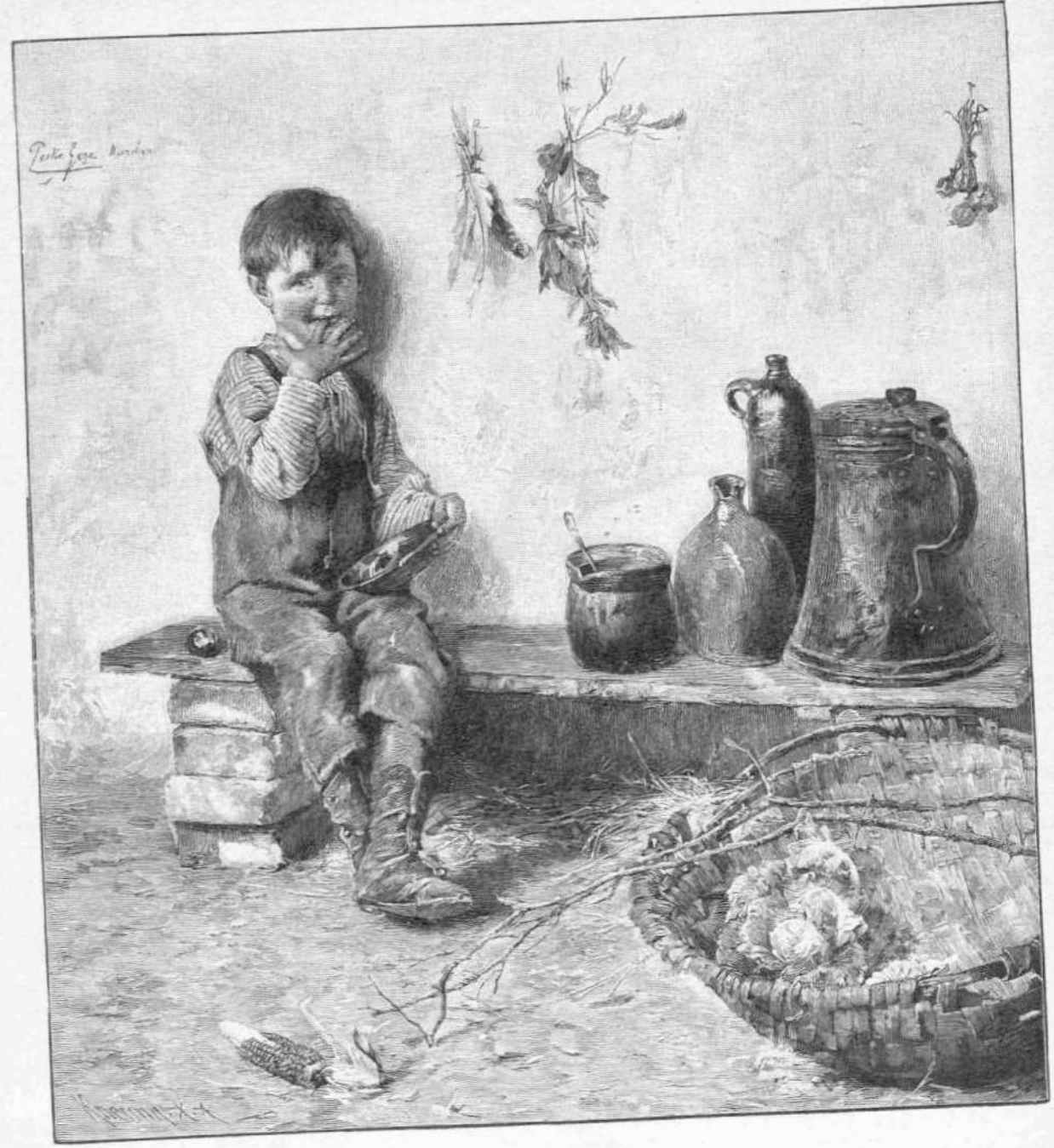
Σταυροῦ, ἢ Ἐφημερίς τοῦ Φόρ, ὁ Ράιχσαρ-
τσάιγερ, ἢ Γερμανία, ἢ Ἐποχή, ὁ Κορρέο, ὁ
Ἰμπέρβιαλ, ἢ Κορρεσπορδένθιου, ἢ Ἰβηρία,
ὁ Temps, ὁ Φιγαρώ, ὁ Intransigeant, ὁ Gaulois
τὸ Univers, ἢ Justice, ἢ République Française,

Τὶ γίνετο εἰς Κλιμάντ-Ζαρον

ἐκδόσεις παραρτημάτων! Κατὰ πρώτην ἴσως
φορὰν συνηνώθησαν ἐν τῇ αὐτῇ διακαρτυρῆ-
σιν φύλλα συνήθως διαφωνοῦντα ἐπὶ παντός ἔλλου
ζητήματος, ὡς τὰ Νοβίτσι, ὁ Νοβόγιε Βρέμια,
ὁ Ταχυδρόμος τῆς Κροστιάδης, ἢ Ἐφημερίς
τῆς Μόσχας, τὸ Ρουσιόγιε Διέλο, ὁ Γραδια-
νίρ, ἢ Ἐφημερίς τῆς Καρλοουίνης, ἢ Χάρ-
δε.Ισβαδ, ἢ Φάτερ.Ιαττ, τὸ Φρέμδερβ.Ιαττ, ἢ
Νέα Ἐφημερίς τῆς Βάδης, ἢ Ἐφημερίς τοῦ
Μαγδεμβούργου, ὁ Νέος Ἐλευθέρος Τύπος, ἢ
Ἡμερησία τοῦ Βερολίνου, τὸ Ἐξτραβ.Ιαττ, ὁ
Ταχυδρόμος, τὸ Φό.Ιαττ, ὁ Βοερσενκουρίρ,
ἢ Ἐφημερίς τῆς Σιδηρίας, ἢ Ἐφημερίς τοῦ

ἢ Autorité, ἢ Presse, τὸ Matin, ὁ XIXe Siècle,
ἢ Liberté ἢ Illustration, ὁ Monde Illustré, ἢ
Ἐπιθεώρησις τῶν δύο Κόσμων, ὁ Cosmos, ἢ
Revue bleue, ἢ Nature, τὸ Βῆμα, ὁ Ὀσσερβα-
τόρς Ρωμᾶνο, ὁ Ἐσσερβατο ρωμᾶνο, ὁ Φαρ-
φούλας, ὁ Καπστὰρ Φρακάσσας, ἢ Ριφόρμα,
τὸ Πέστερ Λόυδ, ἢ Ἐφημερίς, ἢ Ἀκρόπολις,
ἢ Πα.Ιγγρεσία, ὁ Ταχυδρόμος τῆς Κούδας,
ὁ Πρόμαχος τοῦ Ἀ.Ι.Ιαχάβαδ, ἢ Σέρποκα
Νεζαβινόστ, ἢ Indépendance roumaine, ἢ In-
dépendance belge, ὁ Nord, ὁ Ἡμερησίος κήρυξ
τῆς Σνδρεῦ, ἢ Ἐπιθεώρησις τοῦ Ἐδιμβούργου,
ὁ Φό.Ιαττ τῆς Μαγχεστρίας, ὁ Σκῶττος, ἢ Ση-

Ο ΠΙΝΑΚΟΓΡΑΦΤΗΣ

μαία, οἱ Καιροί, τὰ Ἡμερησία Νέα, ὁ Ἡλιος,
ἢ Ἀλήθεια, τὰ Κεντρικά Νέα, ἢ Πρέσσα Ἀρ-
γεντίνα, ὁ Ρουμᾶνος τοῦ Βουκουρεστίου ὁ
Ταχυδρόμος τοῦ Ἁγίου Φραγγίσκου, ἢ Κομ-
μέρσιαλ Γκάζετ, ὁ Σὰρ Διέγος τῆς Καλλι-
φορρίας, ὁ Μαριτόβας, ἢ Ἡχὸ τοῦ Εἰρηρικοῦ
ἢ Ἀμερικανὸς Ἐπιστήμων, ὁ Ταχυδρόμος τῶν
Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ Κήρυξ τῆς Νέας
Γόρκης, τὰ Ἡμερησία Χρονικά, ὁ Κήρυξ τοῦ
Βουίνος Ἄδρες, τὸ Ἐγεγρήριον, τοῦ Μαρόκου
ἢ Χά-Πάο, ὁ Ταχυδρόμος τοῦ Χάι-φόνκ, ὁ

Μηνότυπος τῆς Δημοκρατίας τοῦ Κουβανῆ. Καὶ
αὐτὴ ἀκόμη ἢ Mac Lane Express, ἐφημερίς
ἀγγλική, πραγματευομένη κυρίως περὶ ζητη-
μάτων τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ὑπέδειξεν ἐπὶ
τοῦ προκειμένου ὅτι λιμὸς θὰ ἐνακίψη εἰς τὰς
ἀπειλομένους ὑπὸ τῆς καταστροφῆς χώρας. Δὲν
ἐπρόκειτο πλέον περὶ διατηρήσεως τῆς Εὐρωπαϊ-
κῆς ἰσορροπίας, — τὸσυν μικρὰ πράγματα ποῖος
ἐσυλλογιζέτο τώρα! — ἀλλὰ περὶ σωτηρίας αὐτῆς
τῆς παγκοσμίου ἰσορροπίας! Εὐκόλως δὲ δύνα-
ται ἕκαστος νὰ φαντασθῇ ὅποιον ἐντύπωσιν

επρόξενησαν αἱ δημοσιεύσεις τῶν ἐφημερίδων τούτων, εἰς κόσμον ἤδη μαινόμενον, ὃν ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἸΘ' αἰῶνος ὑπερβολὴ νευροπαθείας προδιέθετεν εἰς παντὸς εἶδους παραλογισμούς καὶ ἐκπληκτικούς φόβους! ὠμοιάζον πρὸς βόμβαν ἐκρηγνυομένην ἐν πυριτιδαποθήκῃ!

Περὶ δὲ τοῦ I. T. Μάστωνος πρὸς στιγμὴν ἐπιστεύθη ὅτι ἡ τελευταία του ὠρα ἐσήμανεν.

Ὁχλος μαινομένων τρώντι εἰσήλασεν εἰς τὴν φυλακὴν του, ὅπως τὸν ὑποβάλῃ εἰς τὸν νόμον τοῦ Λύντς, τὴν νύκτα τῆς 17 Σεπτεμβρίου, τῶν φυλάκων, ἃς τὸ ἠμολογήσωμεν, οὐδεμίαν ἀντιταξάντων ἀντίστασιν....

Ἄλλὰ τὸ καλλίον τοῦ I. T. Μάστωνος εὐρέθη κενόν. Ἡ μίστρες Εὐαγγελία Σκόρβιτ εἶχε κατορθώσῃ νὰ φυγαδεύσῃ αὐτὸν δωροδοκήσασα διὰ χρυσοῦ βάρους ὅσον καὶ ὁ πυροβολητὴς κῦτός, τὸν δεσμοφύλακα ὅστις ἐσαγηνεύθη ἀπὸ τὸ δέλεαρ τοῦ προσηνεχθέντος πλοῦτου τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον σκοπὸς του ἦτο νὰ καρπωθῇ αὐτὸν μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ γήρατός του. Διότι ἡ Βαλτιμόρη, ὡς ἐπίσης ἡ Βασιγκτῶν, ἡ Νέα Ἰόρκη καὶ ἄλλαι μεγάλαι πόλεις τῆς Ἀμερικῆς περιελαμβανόντο εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνων, εἰς ἃς θὰ ἔμενε, μετὰ τὴν ἀνύψωσιν, ποσότης ἀέρος ἀρκούσα διὰ τὴν ἡμερησίαν κατανάλωσιν τῶν κατοίκων των.

Ὅθεν ὁ I. T. Μάστων, ὁ μέγας οὗτος ταραξίας τῶν δύο κόσμων ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ μυστηριώδες κρησφύγετον καὶ χάρις εἰς τὴν ἀρσιώσιν γυναικίως ἀγαπώσης νὰ διαφύγῃ τὰς παραφορὰς τῆς ἐκμανείσης δημοσίας ἀγανακτήσεως. Δικαία ἄλλως ἦτο ἡ προφύλαξις, διότι τέσσαρες ὀλόκληροι ἡμέρη ὑπελείποντο, ἕως οὗ τὰ σχέδια τοῦ προέδρου Βαρβικῶν περιέλθωσιν εἰς τὸ στάδιον τῶν τετελεσμένων γεγονότων.

Εἰς τὴν κατεπίγουσαν γνωστοποίησιν τοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου τῆς Βασιγκτῶνος ἐδόθη προφανῶς ὅλη ἡ προσοχή, ἥς ἦτο αὕτη ἀξία. Ἄν ἐν ἀρχῇ εὐρέθησαν σκεπτικοὶ τινες ἀμφιβάλλοντες περὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἀπειλουμένων καταστροφῶν, τοιοῦτοι δὲν ὑπῆρχον πλέον. Ὅθεν αἱ διάφοροι κυβερνήσεις ἐσπευσαν νὰ προειδοποιήσωσιν ἐκάστη τοὺς οἰκείους ὑπηκόους καὶ τοὺς μέλλοντας ν' ἀνυψώθωσιν εἰς ἀτμοσφαιρικά στρώματα ἐλαχίστης πυκνότητος, ὡς καὶ ἐκείνους ὧν αἱ χώραι ἤθελον κατακλυσθῆναι ὑπὸ τῶν ὑδάτων.

Αἱ προειδοποιήσεις αὗται διαβιβασθεῖσαι τηλεγραφικῶς ἀνὰ τὰς πέντε ἡπείρους τοῦ κόσμου, ὑπῆρξαν τὸ σύνθημα γενικῆς μεταναστεύσεως τῆς ὁποίας ἠμῶν δὲν ἀναφέρει ἡ ἱστορικὴ οὐδ' ἐν ταῖς χρόνις τῆς μεταναστεύσεως τῶν ἀρίων φυλῶν. Ἀπετέλει ἀληθῆ ἐξοδὸν πάσης

σχεδὸν φυλῆς ὀπτετόνων, μελανησιῶν, μαύρων, ἐρυθροδέρμων, κιτρίνων, λευκῶν.

Δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἀναγκαῖος καιρὸς αἱ ὠραι ἦσαν μεμετρημέναι, ἀπητέτο δὲ μὴνῶν χρονικὸν διάστημα διὰ νὰ δυνηθῶσιν οἱ Σῖναι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Σινικήν, οἱ Αὐστραλοὶ τὴν Αὐστράλιαν, οἱ Παταγόνιοι τὴν Παταγονίαν, οἱ Σιβήριοι τὰς Σιβηρικὰς ἐπαρχίας κτλ. κτλ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ, γενομένων ἤδη γνωστῶν τῶν σημείων τῆς σφίρας ἄτινα ἤθελον ἀπομείνῃ σχεδὸν ἀπρόσβλητα, ὁ κίνδυνος καὶ ἐπομένως ὁ τρόμος περιωρίσθησαν ὅπως δὴ ποτε, ἐπαρχίαι τινὲς ἢ καὶ ὀλόκληρα κράτη ἤρχισαν νὰ καθυστεροῦσιν, ἐκτὸς δὲ τῶν ἀπειλουμένων ἀμέσως χωρῶν, ἀπέμεινε μόνον ἡ ἀόριστος ἐκείνη ἀνησυχία, ἣν φυσικῶς αἰσθάνεται πᾶς ἄνθρωπος ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ἐπικειμένης τρομερᾶς συγκρούσεως.

Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ὁ ἡμέτερος Ἀλκείδης ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν χειρονομῶν ὡς σηματολογικὸς τηλεγράφος

«Μὴ πῶς διάβολο αὐτὸς ὁ Βαρβικῶν θὰ μᾶς γραμπικάρῃ ἕνα τέτοιο κανόνι, ἕνα ἑκατομμύριο φοραῖς μεγαλείτερο ἀπὸ τὸ κανόνι τῶν εἰκοσι ἐπτὰ! Ἄ! Διάβολο-Μάστων! ἤθελα νὰ σε τσάκωρα διὰ νὰ ἔβλεπα ἂν δὲν θὰ μοῦ τὰ μπερδεύεις! Αὐτὸ τραβῆξ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς λογικῆς εἶναι πολὺ ἀντικανονικόν!»

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἀποτυχία τῆς ἀπειρας ἔμενεν ἀκόμη ὡς μόνη ἐλπίς σωτηρίας χωρῶν τινῶν τῆς γῆς ἀπὸ τῆς παγκοσμίου καταστροφῆς!

ΙΖ'

Τί ἐγένετο εἰς Κιλιμάντζαρον κατὰ τοὺς ὀκτὼ πρώτους μῆνας τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦτου ἔτους.

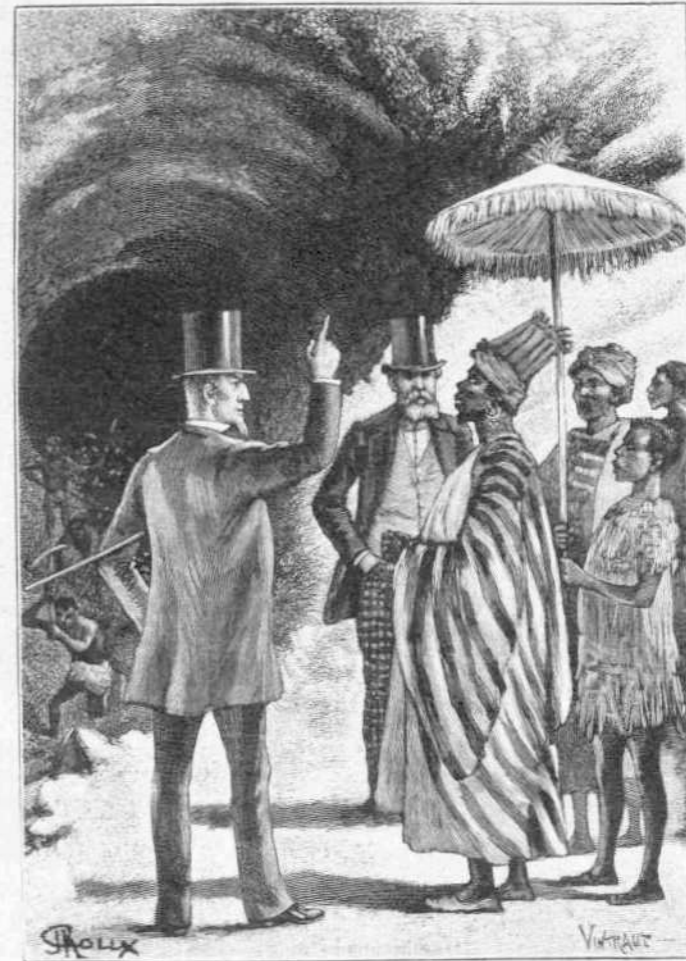
Ἡ χώρα τοῦ Βαμασαὶ κειμένη εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Ἀφρικῆς μεταξὺ τῆς Ζανζιβάρης καὶ τῶν μεγάλων λιμῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Βικτωρία Νυάνζα καὶ ἡ Ταγκονιόκα σχηματίζουσιν ἀληθεῖς ἐσωτερικὰς θαλάσσας, ἐγένετο ἐν μέρει γνωστὴ ἐκ τῶν ἐξερευνήσεων τοῦ Ἀγγλοῦ Τζόνστον, τοῦ κόμητος Τεκίλη καὶ τοῦ γερμανοῦ διδάκτορος Μάυερ· ἡ ὄρεινὴ αὕτη χώρα διατελεῖ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου Βαλῆ - Βαλῆ, δεσπόζοντος τριακοντα μέχρι τεσσαρκακοντα χιλιάδων μαύρων.

Τρεῖς μοίρας κατωτέρω τοῦ Ἰσημερινοῦ ὑψοῦται ἡ ὄρεινὰ τοῦ Κιλιμάντζαρου, τοῦ ὁποίου αἱ ἀκρόταται κορυφαὶ διήκουσι μέχρι 5,704 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν (ἦτοι 1000 μέτρα περίπου πλέον τοῦ ὕψους τοῦ Λευκοῦ ὄρους). Ὁ τεραστίος οὗτος ὄγκος ὑπέγκειται τῶν πρὸς βορρᾶν, πρὸς νότον καὶ δυσμὰς μεγίστων καὶ εὐφορωτάτων πεδινῶν τοῦ Βαμασαὶ, παρατείνεται

δὲ διασχίζων τὴν Μοζαμβικὴν μέχρι τῆς λίμνης Βικτωρίας-Νυάνζας.

Ὀλίγας λεύγας κατωτέρω τῶν πρώτων κλιτύων τοῦ Κιλιμάντζαρου κεῖται ἡ κωμόπολις Κισόγχο, συνήθης ἔδρα τοῦ Σουλτάνου, κατοικουμένη ὑπὸ πληθυσμοῦ πιστοῦ, νοήμοιο καὶ ἐργατικοῦ, πλὴν διατελοῦντος ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Βαλῆ-Βαλῆ, δικαίως θεωρουμένου ὡς ἐνὸς τῶν

πλοίων μετέφερον αὐτοὺς εἰς τὴν νῆσον τῆς Ζανζιβάρης. Ἐκεῖ δὲ ναυλώσαντες κρυφίως λέμβον ἀνήλθον μέχρι τοῦ λιμένος τοῦ Μομπάς ἐπὶ τῆς Ἀφρικανικῆς παραλίας, ὅπου ἀπόσπασμα σταλὲν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀνέμενε αὐτοὺς καὶ μετὰ ἐπίπονον ὁδοπορίαν ἑκατὸν λευγῶν ἀνὰ μέσον τῆς δυσβάτου ταύτης χώρας, ὅτε μὲν διαφραττομένης ὑπὸ δασῶν, ὅτε δὲ διατεταται

Ὁ Σουλτάνος Βαλῆ Βαλῆ.

ἐπισημοτέρων ἡγεμόνων τῶν φυλῶν τούτων τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς, αἵτινες παντὶ σθένει προσπαθοῦσι νὰ διαφύγωσι τὴν ἐπιρροὴν ἢ μᾶλλον τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀγγλων.

Εἰς τὴν κωμόπολιν ταύτην ὁ πρόεδρος Βαρβικῶν καὶ ὁ λοχαγὸς Νικολ συνοδευόμενοι ὑπὸ δέκα μόνον πρωτεργατῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν των, ἔφθασαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἑβδομάδος τοῦ Ἰανουαρίου. Ἀπερχόμενοι τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν, — καὶ τῆς ἀναχωρήσεως των ταύτης μόνον ἡ μίστρες Εὐαγγελία Σκόρβιτ καὶ ὁ I. T. Μάστων ἔλαβον γνώσιν — ἐπιβιβάσθησαν ἐν Νέα Ἰόρκη ἐπὶ ἀτμοπλοίου ἀποπλέοντος εἰς τὸ Εὐέλπι ἀκρωτήριον, ὅπουθεν

νῆς ὑπὸ ποταμῶν καὶ τελεμάτων, ἔφθασαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Ὁ πρόεδρος Βαρβικῶν ἄμα τῇ ἀποπερατῶσει τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ I. T. Μάστωνος, εἶχε δι' ἀλληλογραφίας συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Βαλῆ-Βαλῆ τῇ μεσολαβήσει Σουηδοῦ τινος περιηγητοῦ, ὅστις εἶχε διατρίψῃ ἔτη τινὰ εἰς τὴν χώραν ταύτην τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν Σελήνην περιφήμου ταξιδίου τοῦ προέδρου Βαρβικῶν — τοῦ ὁποίου ἡ φήμη εἶχε διαδοθῆ μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἐκείνων χωρῶν, — γενόμενος εἰς τῶν θερμότερων ὁπαδῶν του, ἤσθάνετο ἀληθῆ ἀγάπην πρὸς τὸν τολμηρὸν Ἀμερικανόν. Ὁ Ἰμπει

Βαρβικάν, χωρίς ν' ανακοινώσει τὸν σκοπὸν του, ἐπέτυχεν εὐχερῶς παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Βα-μασάι τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλας ἐργασίας, ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ὑπωρείας τοῦ Κιλιμαντζάρου. Ὁ Σουλτάνος Βαλῆ-Βαλῆ ἀντὶ σπουδαίας χρηματικῆς ἀποζημιώσεως ἐκ τριακοσίων χιλιάδων δολλαρίων, ὑπεχρεώθη νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸν Βαρβικάν ὅλον τὸ ἀναγκαιῶν προσωπικόν. Δὲν ἐδυσκολεύθη δ' ἐννοεῖται, νὰ χορηγήσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν ἄδειαν νὰ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν ὀλόκληρον τὴν ὄροσειρὰν τοῦ Κιλιμαντζάρου, νὰ τὴν κατεδαφίσῃ, ἂν εἶχεν ὄρεξιν, νὰ τὴν μετατοπίσῃ, ἂν εἶχε τὴν δύναμιν. Δι' ἰσχυρῶν δὲ συμβάσεων, ἐπικερδεστάτων ἄλλως τῷ Σουλτάνῳ, περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῆς Ἐκμεταλ. λευτικῆς τοῦ Β. Πόλου Ἐταιρίας τὸ ἀφρικανικὸν ὄρος, ἐφ' οὗ εἶχε τοῦ λοιποῦ τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς χώρας δικαιώματα.

ΚΡΑΒΑΡΑ

(Ὁδοιπορικὰ σημειώσεις)

Συνέχεια. Ἡ ἐκ. σελ. 357

Θ'.

Πλάτανος—Γιὰ ἑσφοῦ καθηγητοῦ—Ζωντανὸς χωρισμὸς—Ἄνδρες καὶ γυναῖκες—Τελεία κολωνή—Ἐνδυμασία καὶ κόσμος—Μπονόρτα.

Ὡς εἴπομεν τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Πλατάνου εἶνε πολὺ εὐπρεπές. Ὁ ξένος εἰς τὴν θέαν του λησμονεῖ εὐθὺς ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰ Κράβαρα νομίζει ὅτι διέρχεται πεδινὸς κ' εὐποροῦντας τόπους, ὅπου ὁ πολιτισμὸς φθάνει ἀκωλύτως καθ' ἡμέραν. Ἐπιβεβαιούται δ' εἰς τοῦτο μόλις εἰσέλθῃ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἴδῃ τὰς εὐπρεπεῖς οἰκοδομὰς, τὴν ὁμοιότητα τῶν ὁδῶν, τῶν κατοικίων τὴν ἡμερότητα.

Ὁ Πλάτανος εἶνε διαρκῆς ἑδρὰ τοῦ δήμου Προσχίου κ' ἔχει περὶ τοὺς 1000 κατοίκους. Ἐχει πρὸς τὸ ἀρκτικὸν ἄκρον τὴν Τρανὴν βρῦσιν, λιθόκτιστον, τουρκικὸν ρυθμὸν καὶ ἐποχῆς ἔχει ἐπάνω ἐξωκλήσιον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, εἰς τὴν βόρην ἐρημοκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἡλίου, κ' ἐπάνωθεν του, ὡς χλοερὸν νέφος, ἑτοιμον νὰ βίβῃ ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ὄμβρους, τὸ κεφαλάρι, πυκνόφυτον ἀπὸ ἐλάτους, γαύρους, μελίαις καὶ πρίνοισι. Ἐχει εἰς τὸ κέντρον πλατεῖαν ῥομβοειδῆ, τῆς ὁποίας τὴν μίαν πλευρὰν κατέχει ἄλυσις μαγαζείων καὶ καφετειῶν, τὴν δ' ἑτέραν ὄλην ἀποκλείει ὁ κἀκὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μέγας, εὐπρεπῆς, γαλανοθαμμένος, μὲ τὰ δύο πυργωτὰ κωδονοστάσια, τῶν ὁποίων τὸ κενὸν πληροῦσι τοῦ μὲν βαρύηχοι κώδωνες, τοῦ δὲ μέγα ὠρολόγιον, μεταδίδον εἰς τὰ περὶ βουνὰ τὸν πρωτακουστον ἦχον του. καὶ τὸ κέντρον δύο—τρεῖς πλατάνοι, ὑπὸ τὰς ὁποίας σκιάζονται τὸ θέρος, πίνοντες τὸν καφέν των καὶ χαρτοπαικτοῦντες, οἱ εὐτυχεῖς κατοικοὶ τῆς κώμης.

Συμπαθεστάτη ἦτο ἡ ὑποδοχὴ ἧς ἔτυχον ὁ πρόεδρος Βαρβικάν καὶ ὁ λοχαγὸς Νικολ ἐν Κισόγγῳ. Ὁ θαυμασμὸς δὲν ὁ Βαλῆ—Βαλῆ ἠσθά-νετο πρὸς τοὺς δύο ἐπιφανεῖς τούτους ξένους, οἵτινες ἄλλοτε εἶχον βίβῃ ἀνὰ τὸ ἄπειρον πρὸς ἐξευρενῆσιν τῶν χωρῶν τῆς Σελήνης, ἐξικνεῖτο μέχρι λατρείας, δὲν ἦτο δὲ νῦν ἀμιγῆς καὶ ἰδιαιτέρας τινὸς συμπαθείας πρὸς τοὺς ἐργάτας τῶν μυστηριωδῶν ἔργων, ἀτινα ἐμελλον νὰ συντελεσθῶσιν ἐντὸς τοῦ κράτους του. Ὑπεσχέθη δ' ὁ Σουλτάνος εἰς τοὺς Ἀμερικανούς ὅτι θὰ τῆ-ρήσωσιν ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὑπῆκοοι του, τῶν ὁποίων τὴν συνεργασίαν ἐξήσφαλίσεν εἰς αὐτούς. Οὐδεὶς μαῦρος, οὐδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ἔργα, εἰς τὰ ὅποια ἐμελλε νὰ ὑποβληθῇ, διότι ἄλλως θὰ ὑφίστατο φοβερωτάτας βασάνους.

(Jules Verne)

*Βρατα συνέχεια

Ὁ Πλάτανος ὑπῆρξε πάντοτε τυχερὸς κ' ἔχει πάντοτε προστάτας τοὺς ἰδίους του γενναίους κατοίκους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲν ἔπαθε καμμίαν ζημίαν· μόνον λεγεται ὅτι ὁ Ἄνδρίτσος, ἐπιστρέφων ἐκ Πελοποννήσου, ἐπειραθὴ νὰ εἰσελθῇ ἐντὸς αὐτοῦ, πρὸς πείσμα τοῦ προὔχοντος Παπαζήση ἀπεκρούσθη, φονευθέντων καὶ τριῶν συντρόφων του, ὅπερ βαρέως ἔφερε, λέγουσιν, ὁ ἦρωας. Ἄλλ' ὑποθέτω ὅτι δὲν εἶνε ἄλλο τι πρὸς ἢ προαναφερθεῖσα περὶ Σισμανέων περίστασις καὶ οἱ καλοὶ κάτοικοι, παραλαβόντες ἀπὸ τοὺς πατέρας των διεκδικοῦσιν ἀκόμη τὴν δόξαν. Ὡς δ' ἔλεγε παχύθερος καθηγητῆς, γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ τόπου, ὅστις ἐβροντοφώνει ἐξω τοῦ καφετείου καὶ συνεκάλει ἐκπληγμένους τοὺς κατοίκους—διὰ τὴν σοφίαν του βέβαια—αὐτὴν τὴν κώμην ἐννοεῖ τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι, τὸ περιγράφον συνοδὸν τινὰ τῶν κλεφτῶν καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Κλεφτοπούλας.

Ἐ τὸν ἅγιον Διὰ ἔς τὸν πλάτανον φηλὰ ἔς τὴν κρύα βρῦσιν
Ἐχουν οἱ κλέφτες συναξί τὰ τρία καπιτάντα
Ἐχουν ἀρνιά καὶ ψένουε κριάρια σουβλιμένα
Ἐχουε καὶ γλυκὸ κρασί γιὰ τὸ καλὸ τὸ κέφι
Ἐχουν καὶ κόρη ὡμορρη ποῦ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν,
Κόρη σὺν ἡλίοσ ὡμορρη ξανθὴ καὶ μαυρομάτα.
Τέσσαρα χρόνια περπατῆ μ' ἄρματους καὶ κλέφτες
Κανεὶς δὲν τὴν ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν συντροπιά της
Κ' ἐκεῖ ποῦ ῥίχνουσαν ἔς τῆς τρεῖς κ' ἔφριχαν τὸ λιθάρι
Ἀπὸ τῆ ζωρὴ τὴν πολλὴ καὶ τὴν πολλὴν ἀντιρεία της
Σεβλυκωθῆκαν τὰ κουμπιά κ' ἐβγήκαν τὰ σαπράκια
Καὶ τῆς φανῆκαν τὰ βυζιά σὰν κίτρα σὰν λεμόνια.
Οἱ καπετάνοι τὰ κυττοῦν κ' ὅλα τὰ παλληκάρια
Ὅνας τῆραεὶ τὸν ἄλλονε τὸ τί νὰ ποῦν δὲν ἔφερον.
Ἀρχίνησαν καὶ τὴν ῥωτοῦν καὶ ὅλοι τὴν ἐξετάζουν
Κόρη μ' ποῖτὰ μάννα σ' ἔκαμε ποῖτὰ μάννα σ' ἔχει κάμη;
Ἡαῖδιά μου μὴ θυμμένεστε μὴ παραξενευτεῖτε
Κ' ἐμένα μάννα μ' ἔκαμε μάννα σὰν τὴν δική σας
Ἐκαμα τουρκικαὶ ὄρπανες ἔκαμα τουρκικαὶ χήραις
Τώρα ποῦ βγήκ' ὁ κόρρος μου καλόγρηνα πάω νὰ γένω...

Ἐφερε δὲ ὡς ἐπιχείρημα τῆς γνώμης του αὐτῆς ὁ γενάδας, ὅτι εἶνε ἅγιος Ἡλίας εἰς τὴν βόρην καὶ εἶνε κύριον τὸ ὄνομα πλάτανος καὶ ἡ κρύα βρῦσι δὲν εἶνε ἄλλη ἀπὸ τὴν Τρανὴν βρῦσιν τῆς κώμης. Ἴδου εὐφυῖα τῷ ὄντι Κραβαρίτικη!

Ἄλλ' οἱ λοιποὶ κάτοικοι τοῦ Πλατάνου δὲν λέγουν μόνον ὡς ὁ σφοδρὸς καθηγητῆς· εἶνε ὅμως πρακτικοὶ ἄνθρωποι, οἱ πρακτικώτεροι ὅλων τῶν Κραβαριτῶν. Γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἐργάζονται ἀνεκδότως. Αἱ γυναῖκες καλλιεργοῦν ἔς τὸν οἶκον τὴν μέταξαν, ἣν πωλοῦσιν εἰς 14 καὶ πλέον δραχμὰς κατ' ὄκαν, εἰς ἐπὶ τούτῳ ἐρχομένους Καλαμίους ἐμπόρους καὶ εἰς τὸν ἀγρὸν τὴν ἀμπέλον, τῆς ὁποίας ὁ περίφημος οἶνος, ἐκ 200 χιλιάδων ὀκάδων πάντοτε, διανέμεται καὶ ποτίζει ὅλα τὰ Κράβαρα καὶ μέρος τῆς Εὐρυτανίας. Οἱ δὲ ἄνδρες μετέρχονται παντὸς εἶδους ἐπάγγελμα καὶ ὑφίστανται φοβεροὺς ἀγῶνας καὶ κόπους θησαυρίζοντες εἰς τὴν ξένην.

Διότι ἡ ξενιτεία, τὴν ὁποίαν ἐξ ἐμφύτου ὁ Ἕλληνας μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται εἶνε τὸ ὄνειρον τοῦ βίου τοῦ Πλατανιώτου. Ἐδῶ δὲν ἔχει θεσιν ἢ κατάρα ἢ ἀπαντωμένη εἰς Ἡπειρωτικὰ τραγοῦδια καὶ ἀναθηματίζουσα.

Καὶ πᾶν καὶ ξενιτεύονται τὰ μορφα παλληκάρια, οὔτε ἀκούονται ἀπαρκατικοὶ ἀποχαιριετισμοὶ καὶ λόγοι ἀπελπισίας καὶ πόθου καὶ παρακλήσεις θερμαὶ εἰς ποταμούς καὶ θαλάσσας, εἰς ὄρη καὶ βουνά, διὰ νὰ μὴ παγώσουν εἴτε νὰ μὴ χιονισθοῦν, οὔτε ἐρωτήσεις εἰς κόρακας καὶ ζετούς καὶ εὐαγγέλιους χελιδόνας μήπως εἰδὸν που κατὰ τὴν διόδον των τὸν ξενιτευμένον ὅπως ἐκεῖ. Ὁ Κραβαρίτης ἀπὸ τοῦ λίκνου του ἀκόμη, φέρει τὰ σπέρματα τῆς ῥοπῆς εἰς τὴν ξενιτεῖαν καὶ οἱ μεγάλοι μαῦροι ὀφθαλμοὶ του φαίνοντ' ἐστραμμένοι πάντοτε εἰς ἀγνώστους τόπους μακρὰν, πολὺ μακρὰν ὅπου λείπει ἤδη ὁ πατήρ, ὁ ἀδελφός, ὁ θεὸς του. Δὲν τὸν τρομάζει ἡ σπάνις τοῦ νεροῦ καὶ ἡ λέρα τῶν ἐνδυμάτων του ἀλλ' ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο καὶ διότι ἐκεῖ ἡ πέτρα εἶνε ζυγιστῆς, τὸ χῶμα μὲ τὸ δρᾶμι, εὐρίσκει ὁ ἐφευρετικὸς του νοῦς, ὁ τυχοδιώκτης πάντοτε ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἑλληνικὸς νοῦς, ὀλόχρυσον τὸ μέλλον καὶ ὑπόσχεται μετὰ πεποιθήσεως ἐκ προοιμίου πρὸς τὴν μητέρα του.

Θὰ νὰ σοῦ στέλνω μέλαμα, θὰ νὰ σοῦ στέλν' ἀσῆμι,
Θὲ νὰ σοῦ στέλνω πράγματα π' οὐδὲ τὰ συλλογιέσαι!

Καὶ ἡ μητέρα εὐελπισ τὸν ἀποχαιρετῆ ἀδάκρυτος, χωρὶς νὰ λάβῃ ἀνάγκην νὰ τῷ συστήσῃ ὡς ἡ Ἡπειρωτὶς νὰ ἔχη εἰς τὴν μνήμην του αὐτὴν καὶ τὰ παιδιὰ της, χωρὶς νὰ πέσῃ τίλλουσα τὴν κώμην καὶ μοιρολογοῦσα ὅτι:

Παρηγοριά ἔχει ὁ θάνατος κ' ἐλεημοσύνη ὁ Χάρος,
ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριά δὲν ἔχει.

Διότι ἐδῶ ἀναστρέφονται τελείως οἱ ὄροι. Παρη-

γορεῖται ἐλπίζουσα ὅτι ὁ ζωντανὸς αὐτὸς χωρισμὸς θὰ φέρῃ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐνοὴν μετατροπὴν τῆς τύχης παρὰ τῆς οἰκογενεῖας της!

Καὶ ἂν ἡ γυνὴ τοῦ Πλατάνου δέχεται τόσον ψυχρῶς τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ συγγενοῦς της, δὲν προσέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη εἶνε ἀνδρειότερα τῆς Ἡπειρωτῆδος γυναικὸς ἢ διότι ἡ φιλόπλουτος ὁρμή της ἔχει στερεύσῃ ὅλας τὰς ἄλλας ὁρμὰς τῆς καρδίας της. Ὅχι· τοῦτο πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὸν διάφορον χαρακτῆρα τῶν ἀνδρῶν. Διότι ὁ Πλατανιώτης δὲν παιδεύεται εἰς τὴν ξενιτεῖαν διὰ νὰ στεναλῆ ὅτι εἶνε ἀνύγευτος καὶ ὅπου ἀκούει πρότασιν γάμου νὰ δέχεται εὐθὺς καὶ ν' ἀφήνῃ εἰς τὸν δρόμον, εἰς κάθε σταθμὸν του γυναικας καὶ τέκνα κ' ἐρωμένας ὡς ὁ Κωνσταντῆς ἐκεῖνος τοῦ τραγοῦδιου ὁ ὁποῖος

Σὲ κάθε χώρα εἶχε τρεῖς, σὲ κάθε κάστρο πέντε

Κ' εἶχε καὶ ἔσ' Ἀργυρόκαστρο τὴν στεφανωτικὴν του,

κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ μαῦρου του, ὅστις στενοχωρούμενος καὶ αὐτὸς διὰ τὴν ἀθεόφοβον ψευδολογίαν τοῦ κυρίου του, κατήντησε νὰ δμιλήσῃ. Τούναντιον οὗτος παιδεύεται μόνον διὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην· ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν πατρικὴν ἐστίαν καὶ στέλλει συχνὰ εἰς τοὺς οἰκείους του γράμματα, ἐμπεριέχοντα τὰ κέρδη του, ὡσεὶ ἐμπρακτον ἀπόδειξιν τῆς ἐκεῖ ἐργατικότητός του, κ' ἔρχεται μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος, νὰ στηρίξῃ τὰ γηρατεῖα τῶν γονέων, νὰ μνηστεύσῃ εἴτε νὰ στεφανώσῃ τὴν ἀδελφὴν καὶ πολλάκις νὰ συνδεθῇ μὲ τὸ ἀναμῆνον ἀπὸ μακροῦ ταίρι του.

Διότι ὁ Πλατανιώτης ἔχει καὶ τοῦτο τὸ καλόν. οὐδέποτε λησμονεῖ τὰς κόρας τῆς πατρίδος του. Ὅσα ἔτη καὶ ἂν μείνῃ εἰς τὴν ξενιτεῖαν δὲν θέτει εἰς ἐνέργειαν τὴν καρδίαν του. Δὲν θέλει ἠδονὰς, δὲν γαλθανίζεται ἀπὸ θέληγτρα, οὔτε ἀποπλανᾶται ἀπὸ φαρμακερὰ φιλιά. Εἶνε ὁμοιος πρὸς τοὺς παλαιούς μοναχοὺς οἱ ὁποῖοι, ἀναμῆνοντες τὸ Θεοῦ φῶς, ἔμενον ἀναίσθητοι εἰς τὰ περὶ αὐτοὺς συμβαίνοντα. Ὅπως δὲ ἂν εὐρεθῇ, πλοῦσις εἴτε πτωχός, θὰ διαπλεύσῃ τέλος θαλάσσας καὶ θ' ἀναβῇ βουνὰ ἀπ' τ' ἀπώτατα, διὰ νὰ ἔλθῃ καὶ λάβῃ γυναῖκα ἀπὸ τὸν τόπον του. Καὶ δὲν δύναται νὰ τὸν κατηγορήσῃ τις. Ὅποιον ἄλλο Θεοῦ φῶς ἠδύνατο νὰ εἶρῃ ὁ Πλατανιώτης ἀπὸ τὸ ἐξαισιον ἐκεῖνο καλλὸς τῶν γυναικῶν τῆς πατρίδος του!

Τὶ νὰ σὰς εἶπω. Ἀφ' ἧς ὥρας ἐξῆλθον τῆς Ναυπάκτου καθ' ὅλα τὰ Κράβαρα, συνήντησα παντοῦ ὠραίας γυναῖκας· ἀλλ' αἱ γυναῖκες τοῦ Πλατάνου εἶνε ἀπαράμιλλοι. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ ὑπερφυῆς ἐκεῖνη καλλονὴ ἦτις, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἀρχαίων, καθυπεδούλωσε τὴν ἐν ταῖς μάχαις ἀνίκητον, τὸν τροπαιοῦχον Ἑλλάδα

καί ἦτις τότε μόλις ποῦ καί που φαίνεται ὡς μετέωρον, ἔστησεν εἰς τὸν Πλάτανον τοὺς ναοὺς τῆς. Εἶδον εἰς τ' ἄλλα Κράβαρα καλλονάς, ἀλλ' ἀνδρικός καλλονάς, ἐπιβαλλούσας διὰ τοῦ ὄγκου των, καταπλητούσας διὰ τῆς βώμης των, ὑποδουλούσας διὰ τῆς αὐστηρῆς ζωῆς τῶν χαρακτῆρων των, ὡς τῆς ἀρχαίας Λακκαίνης. Ἀλλ' εἰς Πλάτανον συνήντησα πρὸ ἐμοῦ ἂν ὄχι τὴν Ἀφροδίτην τοῦ Πραξιτέλους, ὅστις ἀφήρει τὴν θεότητα καὶ προσέθετε τὸν ἕμερον καὶ τὸν πόλον, τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν ἀνθηρότητα εἰς τὰ ἔργα του, τοῦλάχιστον τὴν Ἰωνίαν τοῦ Λουκιανοῦ, ὅπως τὴν ἔγραψεν ὁ εὐφυῆς συγγραφεὺς, συναρμόσας τὰ κάλλιστα μέρη τῶν διασημοτέρων ἀγαλμάτων. Ἦ μάλλον καὶ τὰς δύο συνήντησα εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἠνωμένες καὶ συμβαδίζουσας, πκντοτε μὲ τὸ αὐτὸ κοῦφον καὶ υπερήφανον πάτημα, τὴν αὐτὴν εὐγραμμὸν διαπλασιν τοῦ σώματος τὴν αὐτὴν καλλιτεχνικὴν κεφαλήν, τὸ λειότατον μέτωπον, τὴν λεπτὴν βίνα, τοὺς μεγάλους ἐπαγωγῶς σπιθοβολοῦντας ὀφθαλμούς, τοὺς μαύρους πλοκάμους τῆς κόμης καὶ τὴν γαλακτόχρουν ἐπίδερμίδα. Εἰς μόνην αὐτὴν βεβαίως δύναται νὰ εἶπῃ τις:

Τὰ χεῖλα σου εἶνε τζιτζιρο, τὸ μάγουλο σου μῆλο
 Τὰ στήθια σου Παράδεισος καὶ τὸ κορμί σου κρίνος.

Καὶ δὲν εἶνε ἕξις κατακροαυγῆς ὁ Πλατανιώτης ἂν καὶ μακρὰν ὄνειροπολεῖ διακκάς:

Νὰ φίληγέ τὸ τζιτζιρο, νὰ δάγκωνε τὸ μῆλο,
 Ν' ἀνοίγει τὸν Παράδεισο, ν' ἀγκάλιαζε τὸν κρίνο!

Μὴ δὲ νομίση τις ὅτι ὁ τοιοῦτος τύπος τῆς γυναικὸς ἀναφέρεται εἰς ὀλίγας μόνον, πέντε—δέκα. Ὅχι ἀναφέρεται εἰς ὅλας. Εἶδον πολλὰς εἴσω εἰς τοὺς ἀμπέλωνας, εἶδον ἄλλας προκυπτούσας τῶν παραθύρων εἰς τὸν κρότον τῶν ζώων μας καὶ ἄλλας συνήντησα κατα τὴν ἐξοδὸν μας ἐκ τῆς κόμης, ἀνερχομένης ἀπὸ τοῦ μύλου μὲ τὸ βαρὺ ἄλεσμα ἐπὶ τῆς βραχέως. Διὰ καμμίας ὅμως τὴν ὄψιν δὲν μετενόησα. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἐδῶ κατέφυγε τὸ ἐξέκτισον ἀγαλμα τῆς Κνιδίας καὶ τοῦτο ἔχουν ὑπ' ὄψιν των πάντοτε οἱ Πλατανιώται, τελούντες τὰς ἐορτάς των. Ἦ ὅτι εἰσηκούσθη ἡ εὐχὴ τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου ποιητοῦ, ὁ ὅποιος ἀπληστος καλλονῆς, μὴ ὑπομένειν πουθεν ἂν τῆ φύσει τὸ ἀσχημὸν, τὸ δῦσμορον, ἀνακαρῶζει ἐν διπκλέῃ παραφορᾷ:

Σὲ τοῦτηνε τὴν γειτονιά χάρος νὰ κατοικήσῃ,
 Νὰ πάρῃ ὄλαιε τῆς ἀσχημαίε τῆς ὄμορφαίε ν' ἀφίσῃ.

Διὸ πολὺ δικαίως συνειθίζεται καθ' ὅλην τὴν ἄλλην Ρούμελην, προκειμένου νὰ χορεύσῃ καμμία εὐμορφη, νὰ τῆς ψάλλουν ἐρωτηματικῶς τὸ τραγοῦδι:

Μὴν εἰσ' ἀπὸ τὰ Κράβαρα μὴν εἰσ' ἀπ' τοῦ Πλατάνου!

Καὶ τῆς τοιαύτης περιφήμου καλλονῆς των ἔχουν φαίνεται γνῶσιν αἱ γυναῖκες τοῦ Πλατάνου. Διότι πάντοτε φροντίζουν νὰ τὴν ἐπιδεικνύουν εἰς ξένους κ' ἐντοπίους, καλλωπιζόμεναι ὅσον ὁ τόπος καὶ τὸ κλίμα, ἐντὸς τοῦ

ὁποίου ζῶσι, ταῖς ἐπιτρέπει. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἱματισμὸς των φαίνεται ἐφευρημένος διὰ νὰ κολακεύσῃ ὅσον τὸ δυνατόν, τὴν φιλαρέσκειαν καὶ καλαισθησίαν των. Διότι ἐνῶ εἰς τ' ἄλλα χωρία τῶν Κραβαρῶν ὁ γυναικεῖος ἱματισμὸς εἶνε βαρὺς καὶ χονδρὸς, πάντοτε μάλλινος ἀπὸ τῶν ποδῶν μέχρι τῆς κεφαλῆς καὶ οἰονεὶ πένθιμος, ἐδῶ εἶνε λευκός, ἐλαφρὸς καὶ χαρίεις. Ἐκεῖ τὸ σεγκοῦνι εἶνε πάντοτε μαῦρον ἢ τὸ πολὺ καφέχρουν τὸ ἐσωφούστανον ὁμοίχρωμον ἐκ δέρματος προβείου τ' ἀρχαϊκὰ ὑποδήματα καὶ σκοτεινόν, αὐστηρῶς περισφιγγόν τὴν κεφαλήν τὸ μανδῆλι· ἐδῶ τούναντίον τὸ σεγκοῦνι εἶνε λευκόν, λευκότερον, πεποικιλμένον διὰ ζωηρῶν κοκκίνων νημάτων τὸ ἐσωφούστανον ἐκ ζωηρῶς κλαδωτῆς ἰνδιάνης, ἀναμιμνήσκον τὰς παλαιὰς ἀρχόντισσας τῆς τουρκοκρατίας· ἀπ' αὐτοῦ δὲ κολποῦται πρὸς τὸ στῆθος περικέντητον ὑποκάμισον, οὗτινος αἱ χειρῖδες, πλατεῖαι, καθάραι, ἀντιτίθενται ἀρμονικῶς πρὸς τὴν λευκότητα τῆς ὠλένης· τῆς κεφαλῆς ἐπικάθηται ἐλαφρῶς ἀνοικτόχρουν λαδὶ μανδῆλι, τοὺς δὲ πόδας περιβάλλουσι λευκότεραι, τρυπητοὶ κάλτσαι κ' ἐλαφραὶ χρωματισταὶ ἐμβάδες. Βλέπων δὲ τις αὐτάς ἐκεῖ, μὲ τὴν τοιαύτην καλλονὴν των καὶ τὴν τοιαύτην ἐνδυμασίαν, ζώσας εἰς αὐτὰ τὰ ὕψη, εἰς ἐκεῖνο τὸ κλίμα ὅπου ἀργὰ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ ταχύτατα βασιλεύει, ὅπου ἡ πυκνὴ ὀμίχλη ποτὲ δὲν φυγαδεύεται ὡσεὶ ὁ Ζεὺς νὰ τελῆ ἐκεῖ αἰωνίως τοὺς ἔρωτάς του, μετὰ τῆς Διώνης, ὅπου συχνὰ στιβάζεται ἡ χιών καὶ τὸ ψῦχος συρίζει καὶ ἡ βροχὴ πίπτει δεκατρεῖς μῆνας τὸ ἔτος, κατ' εὐφυᾶ λόγον τῶν ἐντοπίων, ἀπορεὶ μεγάλως πῶς δὲν καταστρέφεται ἡ λευκὴ καὶ οἰονεὶ ἀφρώδης ἐκείνη ὑπαρξίς καὶ διὰ ποῖαν ἰδιοτροπίαν ἡ φύσις ἐσοφίσθη νὰ συζεύξῃ ἀζημιώτως, τὸ ἀνθος ἐκείνου τοῦ θερμοκηπίου καὶ τὴν ἀγρίαν πνοὴν τοῦ βορρᾶι...

Τὰ αὐτὰ καὶ ἀπαράλλακτα δύνανται νὰ λεχθῶσι καὶ διὰ τὸ κλίμα καὶ διὰ τὴν ὄψιν καὶ διὰ τοὺς κατοίκους ἀκόμη τῆς Μπονόρτας. Οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θέλουν νὰ χωρίζωνται μεταξύ των, ἔχουν ἰδίαν ἐκκλησίαν τὴν Ἁγίαν Περσασκευήν, κομψὴν καὶ εὐσχημον καὶ αὐτὴν, ἰδίαις βρύσαις, κ' ἐν τῇ τελευταίᾳ ἀπογραφῇ φέρεται ὡς χωρίον ἀνήκον εἰς τὸν αὐτὸν δῆμον καὶ οἰκούμενον ἀπὸ 299 ψυχῶν. Καὶ πιθανόν ἄλλοτε εἰς προγενεστέρους χρόνους νὰ ἦτο τοιαύτη καὶ μέγα διάστημα νὰ ἐχώριζε τὰς δύο κόμας. Ἦδη ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πρὸς ὡς συνοικία τοῦ Πλατάνου μόνον, ἀφοῦ αἱ οἰκίαι ἀμφοτέρων ἐφάπτονται σχεδὸν καὶ δὲν ἀπαρτίζει εἰμὴ τὰ μεσημβρινὰ κράσπεδα τῆς μεγάλης κόμης.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ὁ πατὴρ τοῦ Γαμβέττα. — Πρὸ δύο εβδωμάδων, ἀπέθανεν ἐν Νικαίᾳ τῆς Γαλλίας, ἐν ἡλικίᾳ λίαν προκεχωρημένῃ, ὁ πατὴρ τοῦ Γαμβέττα, ὅστις διήγεν ἐκεῖ ἤρεμον βίον. Ὁ γέρον Γαμβέττα, ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος καὶ ἀπλοικώτατος ὅστις οὐ μόνον δὲν ἠδυνάθη νὰ προῖδῃ τὴν πολιτικὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ του, ἀλλ' ὅστις καὶ ἀκραν εἰδείκνυεν ἀπορίαν διὰ τοὺς θριάμβους ἐκείνου, ὅταν ἐφθασαν εἰς τὸ κατακόρυφον. Ὡς βλέπετε, οὐδεὶς προσήτης, ὄχι μόνον ἐν τῇ ἐκείνου πατρίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ του οἰκίᾳ καὶ οἰκογενείᾳ. Ὁ πατὴρ Γαμβέττα εἶχε προφανῶς πεποιοῦσιν ἐπὶ πολὺ, ὅτι ὁ υἱὸς του Λέων εἶνε οὐδὲν θὰ κατέληγε, διότι ἔλαβε ὀρόμον κακόν, μὴ θελήσει ν' ἀκολουθήτῃ τὴν δδὸν τοῦ πατρὸς του. Ὅπως καὶ τόσο ἄλλοι ἀνελθόντες εἰς ὕψηλὰ ἀξιώματα ὁ Γαμβέττα εὐδόλως ἐνεθαρρύνετο ἢ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του. Ἦ θεία του Μασαβὶ μόνη, ἦν καὶ μετ' ἀρσιώσεως ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ ἠγάπα, εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς ἐμπιστοσύνην πρὸς αὐτὸν καὶ αὐτὴ μόνη τὸν ὑπεστήριξε κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀρανεῖας του.

Τὶ τρώγει καθ' ὅλον του τὸν βίον εἰς Παρισίνος. — Εἰς στατιστικῶς ἠθέλησε νὰ ὑπολογίσῃ τὸ πρᾶγμα κατὰ μίσον ὄρον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἐξαγόμενόν του: Καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς Παρισίνος τρώγει 9,000 χιλιόγραμμα ἄρτου, 5,000 χιλιόγραμμα κρέατος· πίνει δὲ βαρέλια οἴνου, 400 λίτρας οἰνοπνεύματος, ἑκατοντάδα λίτρων μύρας καὶ ἴσον ποσὸν μηλίτου οἴνου. Καταναλίσκει συνάμα δωδεκάδας ὠν, 800 χιλιγραμμῶν ἰχθύων, καὶ 10,000 λαχανικῶν. Συνάμα, 3 ἐρίφους, 6 ὄρνυτας, 6 κίχλας, 9 γάλλους, 18 πέρδικας, 18 γῆνας, 24 νήσας, 33 κορυδαλοὺς, 78 περιστέρια, 93 κονίχλους, 210 ὄρνιθας—καὶ κελὴν ὄρεϊν!

Ὁ γηραιότερος τῶν τυπογράφων. — Ἦ παρισινὴ ἐφημερὶς Παρίσιοι ἦνοιε στήλην συνδρομῶν ὑπὲρ τοῦ γέρω Μουτέν, τοῦ πρεσβυτέρου ὄλων τῶν γάλλων τυπογράφων. Ὁ γέρω Μουτέν εἶνε περίπου γέρον ὅσον καὶ ὁ αἰὼν. Ὑπερέθη τὰ ὄγδοηκοντα. Ἀπὸ ἐξηκονταετίας καὶ πλέον ἰσταται ὄρθιος πρὸ τῆς γραμματοθήκης οἱ δάκτυλοι του κατέστησαν ἦττον εὐλύγιστοι, οἱ ὀρθάλμοι του δυσκολώτερον ἢ ἄλλοτε δικκρίνουσι τὰς διαφορὰς τῶν χειρογράφων γραφᾶς, αἱ κνήμαι του δὲν ἰστανταὶ ἀκούραστοι ὅπως πρὶν Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ὁμοτέγνοι του τὸν σέβονται καὶ τὸν τιμῶσιν ὡς τὸν πᾶτρωνά των, καὶ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ φυλάττουσιν τὰς καλλιτέρας θέσεις. Ὁ γέρον χωρὶς νὰ υπερφανεῖται διὰ ταῦτα ἐργάζεται πάντοτε, καὶ φιλοτιμεῖται νὰ κάμνῃ ὅσον δύναται πλειοτέραν ἐργασίαν. Προβλέπει μόνον ὅτι ὁσονόπω αἱ δυνάμεις θὰ τοῦ λείψουν, καὶ ὅτι ἐφθασεν εἰς τὸ τέρας τοῦ ἐργατικοῦ του βίου εὐαρέστως, ἀλλ' ἄνευ ἀποταμιεύματος. Ἴδου καὶ τινες στατιστικαὶ πληροφορίαι ἀπορῶσαι τοὺς στοιχειοθετάς. Ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ τυπογράφου, ὅστις συνθέτει καὶ συνεπίως διαλύει πρὸς πλήρωσιν τῆς θήκης του ἐκ νέου, διέρχονται καθ' ἡμέραν 20,000 στοιχεῖα. Λογιζόμενων τῶν ἀργίων καὶ ἀναπαύσεων, δυνάμεθα χωρὶς ὑπερβολῆς νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ γέρω Μουτέν διεχειρίθη ἐν τῷ βίῳ του 350 ἑκατομμύρια στοιχείων—Ἐ-

καστοὶ ἐργάτης τυπογραφεῖου συνθέτει καθ' ἡμέραν 250 στίχους. Ὁ Μουτέν λοιπὸν συνέθεσε κατ' ἐλάχιστον ὄρον 4 ἑκατομμύρια 250 χιλιάδες στίχων; Ἐκ τῶν ὄγδοηκοντα ἐτῶν του, ὁ Μουτέν τὰ 62 ἐδαπάνησεν ἐργαζόμενος.

Ἡ κούκλα καὶ ὁ συρμός. — Εἴμεθα ἐν Δεκεμβρίῳ καὶ μὴ λησμονήτε ὅτι τὸ ἀληθές του ζῶδιον εἶνε ὄχι ὁ Λιγόνερος ἀλλὰ τὰ ἀθύρματα. Ἄς εἰπώμεν ὀλίγα περὶ κούκλας, καὶ ἄς ἴδωμεν ἀκόμη τὴν στενὴν σχέσιν ἣν ἔχει πρὸς τὸν συρμόν. Ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος διένευσεν ἡ Νυρεμβέργη ἀνὰ τὴν Εὐρώπην τὸ καταβέλλον τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα παιδία παίγνια αὐτὰ. Ἀλλ' ἡ ἀναλαθούσα πᾶσαυτα τὴν κατασκευὴν τῆς κούκλας δίκην μονοπωλίου προνομιοῦ/ος πόλις εἶνε οἱ Παρίσιοι μὲ τοὺς ἐπὶ καλαισθητικῆς καὶ λεπτότητι διακρο-σμένους ἀνεκ-θεν τεχνίτας τῆς. Οἱ Παρίσιοι εἶνε παλαιότερον ἢ ἔδρα τοῦ ἐμπορίου τῆς κούκλας. Ἀλλ' ἐστοιχίζον ἐκεῖ ἀκριθὰ δὲν κατασκευάζοντο κατὰ δέματα, ὡς σήμερον, ἀλλὰ κατὰ παραγγελίαν, καὶ ἦσαν διὰ τὸ ἐπιμελές τῆς κατασκευῆς τῶν ἀληθῆ καλλιτεχνήματα. Τῷ 1571 ἡ δούκισσα τῆς Βαυαρίας, γεννήσασα κόρην, ἔλαβε πρὸς τῆς φίλης τῆς δουκίσσης τῆς Λορραίνης, μί-κρην ποσότητα ἀπὸ κούκλας ὡς ὄρων διὰ τὸ θυγά-τριόν τῆς. Ἦσαν ὄλαι κατὰ τὸν τελευταῖον συρμόν ἐνδε-δυμένα, διότι, ἐφ' ὅσον ἡ κόρη ἦτο νήπιον, θὰ ἔπαιζεν ἐννοεῖται μὲ αὐτάς ἡ μήτηρ τῆς. Ὅλαι αἱ κυριαὶ ἄλλως, μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος ἔπαιζον μὲ τὰς κούκλας ἀπροκαλύπτως καὶ δὲν εἶχον ἄδικον. Μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν φτυσιγνωμίαν ἦν ταῖς εἶδεν ὁ τεχνίτης, μὲ τὴν ἐπι-μελῆ των κόμωσιν καὶ τὸ τελευταῖον ἐνδυμα συρμοῦ δι' οὗ τὶς ἐνέδυν ἡ βράπτρια, ἦσαν, βλέπετε, πρότυπα Παρισινῆς. Καὶ, κατὰ τὸν αἰματηρότερον τῶν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας πολέμων, ἐπὶ Ἄδουίνως, ἔγεινε σύμβασις μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν νὰ ἔχη διαβατήριον ἀπαραβίαστον ἡ κούκλα ἦτις, ἐνδεδυμένη καὶ κτενισμέ-νη κατὰ τὸν τελευταῖον συρμόν, ἐχρησίμευεν ὡς πρό-τυπον διὰ τὰς κυρίας. Οὕτω, ἐν μέσω τῶν μηχανιδῶν ἐχθροπραθειῶν, τὸ μόνον πρᾶγμα δ' ἐσεβάσθησαν τὰ ὄπλα ἦτο ἡ κούκλα. Τὴν σήμερον ἀνὰ πᾶν τέλος ἔτους μεταναστεύουσιν ἐκ Παρίσιων κατὰ μυριάδας αἱ κού-κλαι ἵνα ἐξαπλώσωσι παντοῦ τὸν συρμόν τοῦ τόπου των. Αἱ παρισιναὶ ἐργάτιδες τὰς ἐνδύουν μετὰ θαυμαστῆς καὶ ἀμμητῆτος κομψότητος ὡς πρὸς ὄλαι: τ' ἀσπρό-ρουχα, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν κόμωσιν, προσέχουσαι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν τῶν ποικίλων χρωματι-σμῶν. Οὕτω ἡ κούκλα στέλλεται παντοῦ ὡς διδασκί-λισσα τῆς φιλοκαλίας. Καὶ εἰς τὰς μικρὰς φιλαρέσκους κόρας τῶν δύο ἡμισφαίριων ἡ παρισινὴ αὐτὴ κούκλα ἐνὸς πράγκου ἢ περιεργωμένη τὴν ὑψηλὸν εἶνε προσ-φιλεπτάτη, καὶ φαίνεται ὡς νὰ ταῖς λεγῇ μὲ τὴν εὐμορ-φὸν τῆς ὄψιν: «Θαυμάσατέ με, εἶμαι Παρισινὴ ἂν θέλετε νὰ ἦσθε ὄραιαι, γίνετε ὡς ἐγώ!»

Ἦ εὐτυχία τοῦ ζῆν. — Ἦ εὐτυχία τοῦ ζῆν, το-βαρὸν πρόβλημα! Τὸ λύει ἐν τούτοις ὁ Σὴρ Τζῶν Λου-βοκ, ὄχι διὰ πολυτόμου συγγραφῆς, ἀλλὰ δι' ὀλιγοσε-λίθου τομιδίου, ἀρτίως ἐκδοθέντος καὶ κινήσαντος με-γάλως τὴν περιέργειαν ἐν Ἀγγλίᾳ, μεταφρασθέντος δὲ ἤδη καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν. Τὸ βιβλίον ἀποπνέει το-

νωτικήν ὁσμήν αισιοδοξίας. Ὁ Σίρ Τζὼν Λούβοκ εἶνε αἰσιδόξος καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Βλέπει τὸν βίον ῥόδιον, καὶ τὸ διακηρύττει. Εἰς τὸν διάβολον οἱ ἀενάως μεμφόμενοι οἱ αἰ προφάσεις τῶν τῶ φρίνονται μωραὶ καὶ παράλογοι. Τί τοῖς πταίει ἡ ὑπάρξις; Εἶνε τραγεία; Εἶνε εὐσκόλος; Ὅποια πλάνη! Πολλοὶ λέγει, «φαίνονται πιστεύοντες ὅτι ἐγεννήθησαν ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ὁ βίος εἶνε ἰδιαζόντως δύσκολος καὶ παραγώδης, καθ' ἣν αἱ ἀναπαύσεις εἶνε ὀλιγώτεροι καὶ ὁ περὶ ὑπάρξεως ἄγων ὑπὲρ ποτε τραχὺς. Ἐν τούτοις πότον ἔχομεν κερδίση ὑπὸ ἐποψίν ἀσφαλείας. Βεβήκιως ζῶμεν εἰς ἐποχὴν μαριώδους ἐργασίας, πᾶγμα οὐχὶ κακόν, ἐάν τις δὲν μεγαλοποιῇ τὰ πράγματα. — Ἄν ἔχομεν ὀλιγώτερας ἀνέσεις, δὲν ἔχομεν ἀφθονίαν ἀντικειμένων ἐνδιαιφερόντων; Ἡ χαρὰ εἶνε ἡ θυγάτηρ τῆς ἀσχολίας καὶ ἐν συνόλω οὐδέποτε, νομίζω, ὑπῆρξε στιγμῇ καὶ ἡ ἡ μετριοπαθῆ; ἄξια καὶ ἡ ὑπομονητικὴ ἐργασία ὑπῆρξαν βεβαιότερα τῆς σήμερον ὅτι θ' ἀνταμειφῶσιν.» Ἐξακολουθεῖ οὕτω ὁ Σίρ Λούβοκ ἀνασκευάζων μίαν πρὸς μίαν τὰς προλήψεις τῶν ἀπαισιόδοξων, καὶ ἐκτυλίσων τὴν σειρὰν τοῦ αἰσιδόξου συστήματός του. Ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ ἔργου, ἐξάγει τὰς ἀπολαύσεις τοῦ οἴκου καὶ τοῦ βίου καὶ ἄλλαχού τὰς τοῦ μαγειρείου. Ἐμπρὸς λοιπόν, κύριοι ἀπαισιόδοξοι, προμηθευθῆτε τὸ βιβλίον τοῦ Σίρ Τζὼν καὶ ἰδέτε τὴν ζωὴν ὑπὸ τὴν πραγματικὴν τῆς ὕψιν. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ ἄγγελος αὐτὸς Ἐπίκτητος ἔχει πολλοὺς λόγους, ἀτομικοὺς διὰ νὰ εἶνε αἰσιδόξος: εἶνε πλούσιος, μέλος τοῦ Κοινοβουλίου, μέλος διαφόρων ἄλλων σωματείων καὶ... στραγγυλώτατος τὰς διαστάσεις.

Τολστοβέτζ. Πανταχοῦ τῆς Ῥωσσίας ὀργαζίζονται ἀποικίαι νέου εἶδους ἐρημιτῶν, τῶν «Τολστοβέτζ», ἀπαρτιζόμεναι ἐξ ἰδιοκτητῶν, βιομηγάνων καὶ ἐμπόρων. Ἀλλὰ τί εἶνε λοιπὸν αὐτοὶ οἱ τολστοβέτζ; Εἶνε οἱ θιασῶται τῶν θεωριῶν τοῦ μυθιστοριογράφου κόμητος Τολστόϊ. Ἀπαρνούμενοι τὰς πόλεις, πηγαίνουν καὶ ἰδρῶσιν χωρὶα ἵνα ἐκεῖ βιώσωσιν ἡμέρας συμφώνους πρὸς τὰς ἰδέας ἃς ἠπάσθησαν. Εἰς τὰ περίγυρα τῆς Καρκὸφ, ὑπάρχει τοιαύτη τολστοϊκὴ παροικία ἰδρυθεῖσα ἀπὸ διετίας καὶ πλέον. Τὰ μέλη τῆς εἶνε δώδεκα, καὶ τὰ τρία ἐξ αὐτῶν γυναῖκες. Ἐνδύονται καὶ ἐργάζονται ἀπαράλλακτα ὡς μουζικκοί. Ὁ ἄρτος ὁ ἐξαγόμενος ἐκ τῶν γαιῶν ἃς ἀπὸ κοινοῦ καλλιεργοῦσιν, ἀποτελεῖ σχεδὸν τὴν μόνην τροφὴν των. Ἐν τῶν μελῶν εἶνε ῥάπτῃς καὶ ἐν ἑτέρον ὑποδηματοποιός, ἵνα κατασκευάζωσι τὰ ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα ὅλης τῆς κοινότητος. Οἱ τολστοβέτζ ἔχουσι καὶ βιβλιοθήκην. Ἀλλὰ μὴ νομίζετε ὅτι θὰ εὑρετε ἐκεῖ καὶ σύγγραμμά τι καθαρῶς φιλολογικόν. Εἶνε ὀλοτελῶς ἀποκεκλειμένη, ὡς ἀντικείμενον πολυτελείας καὶ διαφθορᾶς. Τὴν βιβλιοθήκην ἀπαρτιζοῦσιν οἱ βίοι Ἀγίων, τὰ ἔργα τοῦ Ῥενάν, καὶ ἐγχειρίδια γεωπονικά.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά. — Δίαν βαρῶς ἀσθενεῖ ὁ Ἀδόλφος Βελώ, ὁ γνωστὸς καὶ παρ' ἡμῶν μυθιστοριογράφος. Τρεῖς ἰατροὶ τῶ παρέχουσι κυθημερὸν τὰς περιβάλλει τῶν. Ὁ Βελώ ἄγει ἡλικίαν 61 ἐτῶν.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον: Truandelles, νέον τόμον ἐξέδωκεν ἐσχάτως ἐν Γαλλίᾳ ὁ ποιητὴς τῶν Βλασφημιῶν Τρισπέν. Εἶνε συλλογὴ διηγημάτων, γεγραμμένων μὲ τὴν αὐτὴν δυνάμει λόγου μετ' ἧς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ποιητοῦ ἔργα.

— Ὁ Βαρνάβας, τὸ νέον ἔργον τοῦ γάλλου μυθιστοριογράφου Φερδινάνδου Φάβρ, κρίνεται ὡς ἀριστοῦργημα ἐφάμιλλον τοῦ προγενεστέρου αὐτοῦ ἔργου Ἀθῆνα Τεγρᾶνοῦ.

— Ἡ νεωστὶ ἐκδοθεῖσα νέα σειρὰ «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Γογκοῦ ἀπασχολεῖ ζωηρῶς τὸν παρισίνον

κόσμον. Οὔτε ὁ Ῥενάν βεβαίως, οὔτε ἡ σκιά τοῦ Θεοφίλου Γωτιῆ δύνανται νὰ σεμνυνῶνται διὰ τὴν δημοσίευσιν ὄλων τῶν ἰταίτερον των συνδιελέξων τῶν ζωογραφηθειῶν ἐν τῇ ἀμειλίχῃ μνήμῃ τοῦ Γογκοῦ καὶ ἐμμανίζομένων εἰς φῶς τώρα, μετὰ εἴκοσιν ἔτη. Ὁ Ῥενάν πρῶτος διεμαρτυρήθη. Καὶ ἄλλοι προαυτῶς θ' ἀντεπεξέβησαν, εἰς οὓς ὁ Γογκοῦ θ' ἀντιτάξῃ τὸ πιστὸν τῶν ἀναμνήσεων του, καὶ προμηγύεται πόλεμος φιλολογικὸς ἄρκετὰ περίεργος.

— Νέον ἔργον ἐξέδωκεν ὁ κινέζος στρατηγὸς καὶ μυθιστοριογράφος Τσέγκ Κί Τόγκ, «Τὸ Μυθιστόρημα τοῦ κίτρινου ἀνθρώπου». Ἀναγινώσκων τις αὐτὸ, νομίζει ὅτι μετὰφέρεται ἐν μέσῳ τῆς Κίνας. Τόσον ὁ συγγραφεὺς περιγράφει ἐναργῶς καὶ ζωγραφικῶς τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἦθη τῶν συμπολιτῶν του.

Καλλιτεχνικά. — Ἐν Φιλαδελφείᾳ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐστήθη ἀνδριάς τῆς Ἰωάννας δ' Ἄρκ, ὅτις ἐγένετο κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἔργου τοῦ Φρεμιέ.

Θεατρικά. Ὁ Ἀνίγος Βόιτο ὁ εἰδικὸς συνθέτης τῶν βιβλιαρίων τοῦ Βέρδη, εἶνε καὶ αὐτὸς οὗτος μουσουργὸς διακεκριμένος. Ἀπὸ ἐξ ἡδὴ μηνῶν παρασκευάζει μελόδραμα ὑπὸ τὸν τίτλον Νέρωνα, οὗ ἡ πρώτη, ἡ τρίτη, ἡ τετάρτη καὶ ἡ πέμπτη πρᾶξις ἐπερτάθησαν ὀλοτελῶς. Ὁ Βόιτο ἐλπίζει ὅτι μετὰ τὸ νέον ἔτος τὸ ἔργον θὰ εἶνε ἑτοιμον.

— Τὸ Μέγα Δουκικὸν θέατρον τῆς Καρlsruῆς προαγγέλλει διὰ τὴν προσεχῆ 1ην Ἰανουαρίου μίαν ἐβδομάδα ὑπερωμένην ὅλην εἰς τὸν Βερλιόζ. Θὰ παρασταθῶσιν ἐν τῷ θεάτρῳ συνεχῶς, τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ ὁ «Βενβενουτὸς Κελλίνης», ἡ «Βεατρίκη καὶ Βενέδικτος», καὶ τὰ δύο μέρη τῶν «Τρῶων».

— Ἰδοὺ αἱ ἐκδόσεις αἱ αἰ πρόδοι τῶν ἐπιστημῶν παρέχουσι καὶ εἰς τὸ θέατρον. Ἀπὸ τίνος εἰς τὸ Κωμικὸν Μελόδραμα τῶν Παρισίων, ἐν τῇ συνεχῶς διδομένη θαυμασίᾳ παραστάσει τῆς Κάρμεν, οὐδὲ θέσις μένει κενὴ τοῦτο ἀφείλεται εἰς τὸ ἡδὴ εἰταχθὲν ἐν τῷ θεάτρῳ θεατρῶνων, χάρις εἰς τὸ ὅποιον ὄλων τῶν θέσεων οἱ ἀκραταὶ ἀκούουσιν ἐξ ἴσου καλῶς τὸ ἔργον.

— Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐτάχτως παρεστάθη ἡ «Ἰωάννα δ' Ἄρκ» τοῦ γάλλου κ. Βαρβιέ, μεταφραθεῖσα ὑπὸ κ. Γιούγγη. Ἡ μουσικὴ τοῦ Γκρουὴ ἐνεποίησε ζωηρὰν αἰσθησιν.

ΕΔΩ Κ' ΕΚΕΙ

Εἰς ἐστιατόριον κύριος τις ἐτοιμάζεται νὰ κάμῃ χρῆσιν μερίδος ἰχθύος, ὅτε ὁσμητὸς δυσάρεστος προσβάλλει τὴν ρινὰ του. — Παιδί τι μυρίζει ἔτσι; — Τὰ ψάρια — μόλις μᾶς ἦλθον ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. — Ἀλλὰ τότε θὰ ἦλθον περὶ.

ΤΡΕΙΣ ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Αἱ ἄγονοι φύσεις εἶνε πολὺ ἐπιφοβοὶ: Μὴ ἔχουσαι χυμὸν, ἔχουσι δὴλητήριον. Ἡ χαρὰ των εἶνε νὰ ἐξευτελίξουν καὶ ρυπαίνουσι τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων.

*

Οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἀξίζουσι κάτι, ὄλοι σχεδὸν φημίζονται ὡς ἄκηροι. Ἄν τοῦτο ἀληθεύει, εἶνε μέγα καλόν, διότι, ἄλλως, θὰ ἐκυριάρχουν τοῦ κόσμου, πρὸς βλάβην τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων.

*

Ὅλοι οἱ χαρακτήρες εἶνε καθ' ἑαυτοὺς καλοὶ καὶ ὑγιεῖς. Οὐδεμίαν πλάνην ἐν τῇ φύσει Αἱ κακίαι ὄλοι εἶνε ἀποτέλεσμα κακῆς χειραγωγώσεως. Δὲν ὑπάρχει ἀλιτήριος οὐ αἱ κλίσεις κάλλιον χειραγωγούμεναι, δὲν θὰ παρῆγον μεγάλας ἀρετάς.